

RACIONALIOS FONETINIŲ ANGLŲ KALBOS PRATIMŲ SISTEMOS SUDARYMO LIETUVIŲ AUDITORIJAI KLAUSIMU

R. APRIJASKYTE-VALDSTEINIENE

Dėstant svetimos kalbos garsų tarimą aukštojoje mokykloje¹, skiriami du etapai. Pirmajame etape dėstoma garsų artikuliacija, lyginamas kalbos padargų veikimas, tariant panašius garsus gimtojoje ir dėstomojoje kalboje, lyginami patys garsai, nustatomi jų ypatumai bei skirtumai, o besimokantysis paprastais, nesudėtingais pratimais išmoksta teisingai naudoti kalbos padargus. Iš dėstytojo šiame etape reikalaujama sumaniai taikyti sąmoningumo principą, kurio vaidmenį dėstyme yra plačiai nušvietę tarybiniai mokslininkai: L. V. Ščerba², Z. M. Cvetkova³, B. V. Beliajevas⁴, V. D. Arakinas⁵ ir kt. Čia svarbu, kad studijuojantis įsisavintų naujų kalbos garsų ypatumus, suprastų ir atmintų, kaip turi veikti kalbos padargai, tariant gimtosios ir svetimosios kalbos garsus.

Antrąjį etapą sudaro išmokyti garsų tarimo įtvirtinimas, jo automatizacija, „sąmoningų žinių pavertimas nesąmoningais įgūdžiais“⁶.

Pirmasis dėstymo etapas yra tarybinių mokslininkų smulkiai išgildintas anglų kalbos įvadiniuose kursuose⁷. Aukštosiose mokyklose jis

¹ Šiame straipsnyje pateikiami fonetiniai anglų kalbos pratimai skirti pirmiausia aukštųjų mokyklų anglų kalbos specialybės studentams, nors jie gali tikti ir kitų specialybių studentams, o taip pat moksleiviams. Kalbant apie fonetinių pratimų sistemą šiame straipsnyje, turima galvoje vien tik taisyklingo garsų tarimo pratimus.

² Л. В. Щерба, Преподавание иностранных языков в средней школе, Общие вопросы методики, изд. АПН РСФСР, М., 1947.

³ З. М. Цветкова, Сравнение имитационного и аналитического способов введения звуков английского языка, Труды МГПИИЯ, М., 1940.

⁴ Б. В. Беляев, К вопросу о сознательном обучении иностранным языкам, Сб. Вопросы психологии и методики обучения иностранным языкам, М., 1947.

⁵ В. Д. Аракин, Принцип сознательности в преподавании языков, Сессия АПН РСФСР, М., 1949.

⁶ Л. В. Щерба, Как надо изучать иностранные языки, М., 1929.

⁷ И. Р. Гальперин, И. И. Василевская, В. И. Кормилини, Н. Г. Олексенко, М. Н. Шпекторова, Г. А. Васильев, Э. П. Гаркунова, Е. Б. Черкасская, Учебник английского языка, М., 1963; А. А. Гарлицева и В. Г. Блюх, Коррективный курс (рукопись), Моск. пед. инст. им. Потемкина,

paprastai pasibaigia pirmame kurse, baigus dėstyti įvadinį-korektyvinių fonetikos kursą.

Antrasis etapas — išmokyti garsų taisyklingo tarimo įtvirtinimas — trunka beveik visą studento mokymosi laiką tiek specialiuose fonetikos užsiėmimuose, tiek ir kitų kalbos praktikos pamokų metu.

Išėję įvadinį-korektyvinių kursą, studentai išmoksta taisyklingai tarti atskirus garsus, tačiau dažnai netaisyklingai juos taria žodžiuose bei sakiniuose. Studentų daromos tarimo klaidos susijusios daugiausia su jų gimtosios kalbos garsų tarimo ypatumais. Nuo gimtosios kalbos tarimo įgūdžių besimokantysis palyginti sunkiai atpranta, ir todėl norint išvengti klaidų, jam reikalingi specialūs fonetiniai pratimai. Šiame etape taisyklingo tarimo įtvirtinimas, jo automatizacija reikalauja mažiau sąmoningumo iš studento, tačiau labai daug iš dėstytojo. Dėstytojas turi mokėti abi kalbas, suprasti studento daromų klaidų priežastis, jų kilmę ir mokėti parinkti atitinkamus pratimus, kad studentai palyginti lengvai išmokyti dėstomą medžiagą. Dėstytojas per pamokas jau nebeturi aiškinti gimtosios kalbos savumų, bet dėstyti tik užsienio kalbą, šiuo atveju — anglų kalbą. Šį jo darbą gali palengvinti racionaliai sudarytas fonetinių pratimų rinkinys.

Fonetinių pratimų svarbą pažymėjo savo veikaluose daugelis tarybinių ir užsienio anglų ir kt. kalbų fonetikos dėstytojų specialistų⁸. Ši svarba pabrėžiama ir beveik visuose tarybiniuose anglų kalbos fonetikos vadovėliuose⁹. Šiuose veikaluose nurodoma, kad, dėstant svietimos kalbos tarimą, būtina atsižvelgti į besimokančiųjų gimtosios kalbos savumus. Racionaliai fonetinių svietimos kalbos pratimų sistemai sudaryti šis reikalavimas yra nepaprastai svarbus. Gimtosios kalbos tarimo ypatumai yra svarbiausias svietimos kalbos tarimo klaidų šaltinis. Norint šių klaidų išvengti, reikia, kad kiekvienai auditorijai, priklausomai nuo besimokančiojo gimtosios kalbos, būtų atskirai parinkti fonetiniai pratimai, atskirai sudaryta fonetinių pratimų sistema.

Siame darbe bandoma sudaryti anglų kalbos fonetinių pratimų sistemą lietuvių auditorijai.

Sudarant tokią sistemą, vadovautasi žinomu metodiniu teiginiu, jog visuomet lengviau yra išvengti klaidos, negu ją vėliau ištaisyti, o taip pat vadinamuoju prieinamumo principu.

1949; А. В. Кучин, Фонетико-орфографический курс английского языка, М., 1960; А. Л. Трахтеров, Введение в практический курс современного английского языка, М., 1947 ir kt.

⁸ K. L. Harth, Deutsche Sprechübungen mit Ausspracheregeln, Weimar, 1963; Robert Lado, Charles C. Fries, English Pronunciation, Michigan, 1954; Б. Ф. Корндорф, Методика преподавания английского языка, М., 1958; И. Д. Салистра, Методика обучения немецкому языку, М., 1958 ir kt.

⁹ V. A. Vasilyev, O. V. Burenkova, A. R. Katanskaja, N. D. Lukina, L. P. Maclova, E. I. Torsuyeva, English Phonetics, Leningrad, 1962; О. И. Дикушина, Фонетика английского языка, М., 1952; Г. П. Торсуев, Фонетика английского языка, М., 1950 ir kt.

Klausimui, kaip išvengti anglų kalbos tarimo klaidų rusų auditorijoje, daug dėmesio savo veikaluose yra skyręs I. A. Luknickis¹⁰. Tačiau jo pateikiami pratimai daugiausia suformuluoti kaip taisyklės ar rekomendacijos, ką besimokantysis turi daryti, kaip turi veikti jo kalbos padargai, o pačių pratimų autorius pateikia palyginti mažai ir, be to, pateiktuose pratimuose pavartota daugiausia rusų, o ne anglų kalbos žodžių.

Prieinamumo principas, kaip žinoma, reikalauja, kad, dėstant bet kurį dalyką, pirma būtų dėstoma lengviausia medžiaga, o toliau pereinama prie vis sudėtingesnės medžiagos. Lengvą ir sunkią medžiagą čia reikia suprasti ne taip, jog pirma reikia dėstyti tuos garsus, kuriuos studentai lengviau išmoksta taisyklingai tarti, o vėliau tuos, kuriuos sunkiau išmoksta, bet taip, jog kiekvienas dėstomos kalbos garsas pirmuosiuose pratimuose turi būti pateikiamas kuo palankesnėse fonetinėse sąlygose, o tolesniuose — labiau ir labiau sudėtingose fonetinėse sąlygose.

Be gimtosios kalbos garsų tarimo ypatumų, yra daugelis kitų atsitiktinių ir neatsitiktinių svetimų kalbos tarimo klaidų šaltinių. Aukštųjų mokyklų pirmo kurso studentai, išėjusieji mokyklinį anglų kalbos kursą, dažnai yra išmokę netaisyklingai tarti kai kuriuos garsus. Klaidingą kai kurių garsų tarimą gali sukelti ir kitos svetimų kalbos studijavimas. Tačiau visais atvejais pratimai turi būti sudaryti, mūsų nuomone, remiantis visų pirma besimokančiojo gimtosios kalbos ypatumais. Teisingai pasirinkti pratimai padeda ne tik tarimo klaidų išvengti, bet ir įsigalėjusias ištaisyti.

Be to, racionali pratimų sistema turi būti sudaryta atsižvelgiant ir į tai, kad studentas galėtų naudotis pratimais savarankiškai, bė dėstytojo pagalbos. Tai ypač svarbu šiuo metu, kai vis didesnę reikšmę dėstyje įgyja įvairios techninės garso įrašymo bei atkūrimo priemonės, programinis mokymas ir kt. Sistemingi pratimai, įrašyti, pavyzdžiui, magnetofono juostoje, gali žymiai palengvinti studentui išmokti taisyklingai tarti dėstomosios kalbos garsus, nors, suprantama, jie negali visiškai pakeisti mokytojo.

Pratimai sudaryti atsižvelgiant į tai, kad studentai jau yra išklause trumpą įvadinį-korektyvinį fonetikos kursą ir yra susipažinę su anglų kalbos garsų artikuliacijos ypatumais. Tad šiame straipsnyje, kalbant apie įvairių tarimo klaidų kilmę ir būdus joms išvengti bei ištaisyti, tarimo artikuliacija plačiau neaiškinama.

Sudarant racionalią fonetinių anglų kalbos pratimų sistemą lietuvių auditorijai, būtina remtis anglų ir lietuvių kalbų garsų sistemos palyginimu. Toks abiejų kalbų garsų lyginimas atliktas R. Aprijaskytės-Valdštei-

¹⁰ И. А. Лукницкий, Типология ошибок в произношении и пути их предупреждения, канд. диссерт., М. 1954; И. А. Лукницкий, Предупреждение ошибок учащихся в английском языке, Л., 1957.

nienės¹¹ ir Br. Svecevičiaus¹² tyrimuose, kuriuose parodyti abiejų kalbų garsų ypatumai bei skirtumai ir nurodyti anglų kalbos garsų tarimo sunkumai studentui lietuviui. Čia buvo nustatyta, kad „raktas į balsių sistemos įvaldymą ir aplamai į artikuliacinę bazę, glūdi konsonantizme ir, konkrečiai, anglų kalboje, alveolinių priebalsių grupėje“¹³.

Studentų lietuvių anglų kalbos tarimo įsisavinimo eilės metų stebėjimas parodė, jog jie, palyginti, lengvai išmoksta teisingai tarti visus anglų kalbos balsius, išskyrus [ə:, e, eə] ir [ou] išėję įvadinį-korektyvinį kursą. Besimokydami tarti anglų kalbos priebalsius, studentai sunkiau atprantą nuo būdingų lietuviams bendrų konsonantizmo sistemos palatalizacijos, asimiliacijos, depalatalizacijos, aspiracijos ir kt. klaidų ir yra reikalingi įtvirtinamųjų pratimų.

Siame straipsnyje nagrinėjami pratimai, skirti anglų kalbos priebalsių tarimo klaidoms išvengti, jomis ištaisyti ir teisingam tarimui įtvirtinti.

Bandydami sudaryti nuoseklią anglų kalbos garsų tarimo pratimų sistemą, remiamės per eilę metų surinktų studentų lietuvių daromų klaidų analize. Patyrimas rodo, jog įvairių klaidų ir įvairūs studentai dažniausiai daro tą pačią tarimo klaidą tuose pačiuose žodžiuose. Čia aiškiai pasireiškia, kaip jau minėta, gimtosios kalbos įtaka. Tad pratimus šiame darbe bandome suklasifikuoti ne pagal atskirus garsus, bet pagal būdingas studentų daromas klaidas. Tokia klasifikacija patogi, norint išvengti pasikartojimų. Mums atrodo, jog tikslinga ji ir todėl, kad studentai, kurie gimtosios kalbos įtakoje daro tam tikrą, jiems būdingą, anglų kalbos priebalsio tarimo klaidą (pvz., klaidingai palatalizuoja), dažniausiai daro tą pačią klaidą ir tardami kitus priebalsius. Norėdamas ištaisyti vieną kurią nors priebalsio tarimo klaidą, dėstytojas gali lengvai surasti reikiamą pratimą atitinkamoje vietoje, o, reikalui esant, iš pateikiamų pratimų gali surinkti į vieną kompleksą visus tam tikram priebalsiui skirtus pratimus.

Pratimai suskirstyti į pratimus, skirtus išvengti bei ištaisyti palatalizacijos, depalatalizacijos, aspiracijos, spirantizacijos, labializacijos bei asimiliacijos klaidoms, į pratimus, skirtus išvengti priebalsio [s] suafrikatinimui, išvengti klaidoms, tariant sprogstamuosius priebalsius prieš nosinį, prieš šoninį priebalsį [l] arba prieš sprogstamąjį priebalsį, į pratimus, skirtus išmokti teisingai tarti alveolinius priebalsius prieš dantinius, ir į pratimus, skirtus išvengti dantiniam alveolinių priebalsių tarimui.

Teisingam priebalsių tarimui išmokti, tam tikrai klaidai priebalsių tarime išvengti arba ištaisyti parinktas atitinkamas pratimų kompleksas, kurį sudaro 2—11 pratimų.

¹¹ R. Aprijaskytė-Valdšteiniene, Anglų-lietuvių kalbų priebalsių lyginimas, Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. Universiteto Mokslo Darbai, XXX, Kalbotyra, II, 1960, p. 167—185.

¹² Br. Svecevičius, Lietuvių ir anglų kalbų balsių lyginimo klausimu, Vilniaus Valstybinis Pedagoginis Institutas, Mokslo Darbai, Užsienio kalbos, IX, 1960, p. 29—50.

¹³ Ten pat, p. 44.

Priebalsiai [j, w, ŋ,] kaip žinoma, neturi savo atitikmenų lietuvių kalbos fonemose, o tik poziciniuose jų variantuose. Priebalsių [r, h] atitikmenys lietuvių kalbos priebalsių sistemoje priklauso skirtingai priebalsių klasei pagal tarimo būdą, o priebalsiai [θ, ð] visai neturi atitikmenų lietuvių kalboje. Dėl šių aplinkybių susiduriama su tam tikrais papildomais sunkumais, tad teisingam šių priebalsių tarimui išmokti parinkti specialūs pratimai.

Pačius pratimus sudaro atskiri anglų kalbos žodžiai, žodžių poros, sakiniai, eilėraščiai arba greitakalbiai. Pastarieji skirti teisingam tarimui įtvirtinti, automatizuoti. Eilėraščiai ir greitakalbiai pateikiami po kitų pratimų. Jie išdėstyti pagal priebalsius. Atskirus žodžius pratimams, o taip pat ir sakinius stengtasi parinkti, kur tatai galima, iš pirmam studentų kursui dėstomos leksikos, ypač kreipiant dėmesį į atskirus žodžius bei žodžių junginius, keliančius studentams būdingus sunkumus. Tačiau kai kur teko pasinaudoti ir kita medžiaga. Pratimuose, kur įmanoma, stengtasi parinkti tokius žodžius bei sakinius, kuriuose iš pradžių priebalsis pateikiamas palankiose fonetinėse sąlygose. Pirmame pratime priebalsis anglų kalbos žodyje pateikiamas padėtyje, atitinkančioje lietuvių kalbos žodyje tokią priebalsio padėtį, kurioje lietuvių kalbos priebalsio tarimas labiausiai atitinka anglų kalbos priebalsio tarimą. Antai gimtosios kalbos įtakoje lietuviai palatalizuoja anglų kalbos priebalsius prieš priešakinės eilės balsius (pvz., [b] žodyje *bet*), tad pirmąjį komplekso pratimą priebalsio ([b]) palatalizacijai išvengti sudaro tokie žodžiai, kaip *bought* [bo:t], *boot* [bu:t], *bush* [buʃ] ir pan. Juose priebalsis stovi prieš priešakinės eilės balsius, t. y. tokioje padėtyje, kurioje jis lietuvių kalboje nepalatalizuojamas. Tolesniuose pratimuose priebalsis pateikiamas vis sudėtingesnėse fonetinėse sąlygose.

Šiuo principu sudaryti pratimai skirti palatalizacijos, depalatalizacijos, spirantizacijos, asimiliacijos, ir kai kurioms priebalsių tarimo žodžio gale klaidoms išvengti. Tačiau tais atvejais, kada priebalsio tarimo klaidai išvengti arba ištaisyti negalima parinkti tokių pratimų, kuriuose priebalsis yra kuo palankesnėse lietuviui fonetinėse sąlygose, pateikiami kontrastiniai pratimai. Pavyzdžiui, lietuvių kalboje sprogstamasis priebalsis *bet* kurioje padėtyje išlaiko visas tris fazes (uždarumo, išlaikymo ir sprogimo), o anglų kalboje, kai po sprogstamojo priebalsio stovi kitas sprogstamasis priebalsis (pvz., *that day*), pirmas sprogstamasis priebalsis ([t]) netenka sprogimo. Tad norint išmokyti lietuvius teisingai tarti sprogstamąjį priebalsį prieš sprogstamąjį, negalima parinkti pratimų, kuriuose priebalsis stovėtų palankiose lietuviui fonetinėse sąlygose. Tokiu atveju pateikiamas kontrastinis pratimas, kuris susideda iš žodžių porų. Pirmame žodyje sprogstamasis turi tris fazes (uždarumo, išlaikymo ir sprogimo), o antrame — sprogstamasis priebalsis stovi prieš sprogstamąjį ir netenka paskutinės, sprogimo fazės. (Pvz., *upper* — *uptown* [ʻʌpə — ʻʌp'taun]). Toliau besimokantysis pratinasi tarti vien žodžius, kuriuose sprogstamasis priebalsis stovi prieš sprogstamąjį.

Tokios rūšies pratimų kompleksai skirti išmokti teisingai tarti sprogtamuosius priebalsius prieš nosinį, prieš šoninį priebalsį *l* arba prieš sprogstamąjį priebalsį; jie skirti aspiracijos klaidoms ir priebalsio *s* suafrikatinimui išvengti, o taip pat kai kurioms priebalsių tarimo žodžio gale klaidoms bei dantiniam alveolinių priebalsių tarimui išvengti. Išimtiniais atvejais kontrastinius pratimus sudaro lietuvių ir anglų kalbos žodžiai (pvz., *mechanika* — *mechanic*).

Nuosekli pratimų sistema gali būti sudaryta tik išnagrinėjus visas kiekvienam priebalsiui būdingas tarimo klaidas ir parinkus atitinkamus pratimus toms klaidoms išvengti bei ištaisyti.

Kaip jau buvo minėta, kiekvienai klaidai ištaisyti parinktas atitinkamas pratimų kompleksas. Juos išnagrinėjus, paaiškėja ir metodiniai šių pratimų sudarymo būdai. Trumpumo dėlei jie čia vadinami pratimais, skirti tam tikrai klaidai išvengti arba tam tikro priebalsio teisingam tarimui išmokti, nors jie skirti taip pat įsigalėjusioms klaidoms ištaisyti ir teisingam tarimui įtvirtinti, automatizuoti.

Čia pat žemiau pateikiami pratimų pavyzdžiai.

Pratimai palatalizacijos klaidoms išvengti

Anglų kalbos priebalsių palatalizacija prieš priešakinės eilės balsius yra būdingiausia ir sunkiausiai ištaisoma klaida, kurią daro lietuviai tardami anglų *k* priebalsius. Ši klaida yra būdinga, tariant visus priebalsius, išskyrus [*f*, *z*, *tʃ*, *dʒ*].

Nesustodami ties palatalizacijos ypatumais, paminėsime tik tai, kad, norint jos išvengti, reikia padėti besimokančiam pajusti, kaip vidurinė liežuvio nugarėlės dalis pakyla prie kietojo gomurio, palatalizuojant priebalsį, nes vidurinės liežuvio nugarėlės dalies pakilimo prie kietojo gomurio paprastai neįjuntama. Tam tikslui duodame pratimą, susidedantį iš lietuviškųjų žodžių porų, kuriose pirmas poros žodis baigiasi priebalsiu (t.y. priebalsis žodyje yra tokioje padėtyje, kurioje jis lietuvių kalboje tariamas kietai, pvz., *tol*, *kaip*), o kitas poros žodis prasideda tokiu pat priebalsiu, stovinčiu prieš priešakinės eilės balsį, (t.y. tokioje padėtyje, kurioje jis lietuvių kalboje minkštinamas, pvz., *lėkė*, *pylė*). Tariant šią žodžių porą lėtai, su maža pauze po pirmojo žodžio, priebalsis (*l*, *p*) gretimoje padėtyje tariamas pirmame žodyje kietai, o antrame — suminkštintai ir įjuntama, kaip vidurinė liežuvio nugarėlės dalis pakyla prie kietojo gomurio, palatalizuojant priebalsį. Tai ypač pavyksta, kai pirmasis žodis baigiasi [*l*], o antrasis prasideda suminkštintu [*l*] (pvz., *kol lyja*). Kai, tardami tokių žodžių junginius su maža pauze po pirmojo žodžio, neatitraukiame liežuvio galiuko nuo priešakinių dantų, pereidami nuo kieto *l* tarimo pirmojo žodžio gale prie suminkštinto [*l*] tarimo antrojo žodžio pradžioje, aiškiai pajuntame vidurinės liežuvio nugarėlės dalies pakilimą prie kietojo gomurio.

Pratimų kompleksas klaidingai priebalsių palatalizacijai išvengti sudarytas iš penkių pratimų. Pirmame pratime pateikiamas priebalsis angliškuose žodžiuose prieš užpakalinės eilės balsį, t.y. palankiose fonetinėse sąlygose, nes tokioje padėtyje studentai lietuviai jo nepalatalizuoja (pvz., *boot* [*bu:t*], *cow* [*kau*], *good* [*gud*], *saw* [*sɔ:*]).

Antrąjį pratimą sudaro žodžių poros. Pirmame žodyje priebalsis pateikiamas prieš užpakalinės eilės balsį, antrame prieš priešakinės eilės balsį. Visos kitos fonetinės sąlygos abiejuose žodžiuose vienodos (pvz., *boot* — *bit* [*bu:t-bit*], *caught* — *cat* [*kɔ:t-kæt*]). Šio pratimo paskirtis yra išmokyti nepalatalizuoti minėtų priebalsių prieš priešakinės eilės balsius. Pratimuose atkreipiamas besimokančiojo dėmesys į tai, kad priebalsis abiejuose poros žodžiuose turi būti tariamas vienodai. Šiame pratime reikia pučiamuosius priebalsius bei sprogstamųjų priebalsių uždaramo fazę ilginti lyginamuosiuose žodžiuose.

Išmokę tarti priebalsį žodžių porose, besimokantysis toliau tęsia atskirų žodžių pratimą, kur priebalsis yra vien prieš priešakinės eilės balsį (žodžio pradžioje ar viduryje).

Kaip žinoma, lietuvių kalboje suminkštėja ne tik priebalsis, kuris betarpiškai stovi prieš priešakinės eilės balsį, bet ir priebalsis, stovįs prieš kitą minkštą ar suminkštiną priebalsį (pvz., [*l*] žodyje *pilti*), tad lietuviai dažnai minkština, pvz., priebalsius [*n, ŋ, l*] tokiuose žodžiuose, kaip *mañsion*, *fñnger*, *hołding*. Todėl pratimams parinkti tokie specialūs žodžiai.

Trečio ir ketvirto pratimų uždavinys yra pratinti besimokantįjį nepalatalizuoti angliškujų priebalsių ne atskiruose žodžiuose, bet sakiniuose. Trečiame pratime priebalsis sakinyje pavartotas žodžiuose palankiose sąlygose, t.y. prieš užpakalinės eilės balsį, arba prieš nesuminkštiną priebalsį (pvz., *Conrad caught a cold* [*'kɔ:n-rəd 'kɔ:t ə'kould*]).

Ketvirtame pratime tame pačiame sakinyje tas pats priebalsis pavartotas pirmuose žodžiuose prieš užpakalinės eilės balsį, o tolesniuose prieš priešakinės (pvz., *Conrad took care of the cat* [*'K'n-rəd 'tu:k 'kεə əv ðə 'kæt*]). Pratimai priebalsių palatalizacijai išvengti baigiasi sakiniais, kuriuose priebalsis pasitaiko vien tik prieš priešakinės eilės balsius (pvz., *Can you catch the cab?* [*'kæn ju 'kætf ðə'kæb*]) (5 pratimas). Tokie pratimų kompleksai parinkti šiems priebalsiams [*p, b, t, d, k, g, f, v, z, m, l, r, w, h, θ, ð, h*].

Žemiau pateikiami tokių pratimų kompleksų pavyzdžiai kiekvienam iš šių priebalsių.

[p]

I

pool, pause, pole, pot, put.

II

pot — pit, part — pat, pull — pill, pole — pier, pool — pail, plot — plate; peal, pea, piece, pick, pin, pen, pain, packet, purse, purple, pauper, paper, happy, leopard; supper.

III

Polly pondered over the puzzle. Who pushed poor Paul into the polished parlour? The punished Paul begged his pardon.

IV

She put the parcel beside the patient. Public punishment caused him pain. Paul paid a penny for a piece of paper. Push the pill down the throat. Pussy put her paw into the pail of paint.

V

The pigeon is the symbol of peace. Peter went to the pier to meet his people. The swallow pitied the Happy Prince. Pick up the typist's paper.

[b]

I

but, bog, bound, boil, bow, bone.

II

but — bit, bog — beg, bun — ban, bound — bird, bow — beer, boil — bail, bone — bear; beast, be, bit, bell, bag, burn, birth, member, October, robber, suburbs, Robert, labour.

III

Baskets, boxes and bottles were brought from the boat. The boy bought some balls. The bones were found at the bottom of the box. Bob was a born butcher.

IV

Will the boys bake the bread? The bungalow was built in the suburbs. But the barn burnt down. Did the bull bend under the heavy burden? Bob is a born bachelor. Bob was blamed for Bernard's bad behaviour.

V

Ban nuclear weapons. Robert Burns is buried there. Becky baked beans and bacon. Baby's best rubber bag was in the bed. She was bitter about her lost battle.

[t]

I

top, tone, tug, ton, town, toil.

II

top — tip, tug — tag, ton — tin, tower — tear, town — turn, toil — tale, look — take; tea, teacher, tick, tin, trip, treat, tail, ten, temper, table, tame, tax, city, pity, fitter, heater, litter, writing, sitting.

III

Don't touch the top of the tomb. Why is Tom so tongue-tied? Toss the tooth to the top of the stove. Was the task too difficult? It's time you took the tool.

IV

Why doesn't Tom taste the tea? Tony told the teacher about the terrible trip. The tourist told Thomas a tale. Two and two and twelve are sixteen.

V

Take tins for your trip. Turn to the teacher for a tip. He heated the tin in the tank. Why is the fitter's table so terribly dirty?

[d]

I

dog, done, dumb, dough, door, doubt.

II

dog — dig, done — din, dumb — dam, dough — dare, door — day, doubt — dirt, dope — deep; deal, deed, dig, differ, dictate, dead, desperate, devil, desk, date, damp, danger, leader, reader, ladder, understand, wedding, reading, pudding.

III

The dancing doll was Dora's darling. Didn't she dote on her daughter? It was dawning when they entered the dark dock. Never say die.

IV

Dora did a desperate deed. King Lear doubted his daughter's devotion. Down with their dirty deals. The doctor and the dentist behaved with dignity.

V

Dick's debts and difficulties were discouraging. The dairy-maid's dimples deepened in her delight. Did they have pudding for dinner? Why did Daddy drag the ladder into the shady house? The reader is difficult for Dan. Dick understands it better.

[k]

I

cool, cook, col, cast, coin, cord, cow.

II

cool — keel, cook — kick, col — cat, cast — kept, coin — care, cord — curl; keen, kill, kin, kid, Kate, cave, can, catch, curtain, kerb, occur, packet, worker, pocket, ticket, picket, picture, stocking.

III

Conrad caught a cold. Could Constance cause the change? Cut your coat according to your cloth.

IV

Cold coffee kept her calm. Conrad took care of the cattle. Could Kate keep the key? Constance kissed the kid. Put the cords of the curtains into the case. Count the tickets in the pocket.

V

Curb the capitalists! Can you catch the cab? Kate was keen on the curtains. Why did they kick the cattle into the kitchen garden? The cat in the kitchen could not catch the canary.

[g]

I

goose, got, good, garden, goat.

II

goose — geese, got — get, goat — gate, goal — girl; game, gain, gay, gas, gave, gift, guess, gurdle, gallery, begin, again, exam, beggar, druggist, began, dagger.

III

The gardener got to the good gooseberry bush. Good garments don't go with it. Where has Godfrey gone?

IV

The gardener gave the guests some gay flowers. Was the gaudy gown Agatha's gift? It was a good beginning for the gallery.

V

Gill gathered eggs for the girl. Give Gilbert the gift. Who gave the guitar to the gifted girl? The guest liked the gay beginning. Guess what game the gay girls play. Gill's exam gained him glory.

[f]

I

far, full, found, fought, farm.

II

far — fee, full — fill, found — fear, farm — firm, fast — fur, fond — fed, fade, fell, faint, factory, fair, family, famous, field, fear, feel, fever, first, flesh, flat, offer, office, suffer, coffer, affair.

III

Fodder was brought from the far farm. He found four flowers. They fought for their fatherland.

IV

Father put the finishing touches to the fir-tree. She found a fine fashion for a fancy dress. The frock and the old furniture look dim in the flickering fire light.

V

Fanny fed the gold fish. Fear was seen on her face. I first noticed her firm face. The factory was fit out with first rate machinery. Phil put his finger into the fence.

[v]

I

Vote, varnish, vast, vocal, voice, vow.

II

vote — veal, varnish — vanish, vast — verse, vocal — vacant, voice — vest; village, vicious, visitor, venture, vegetables, vague, very, vacation, verse, virtue, over, every, invalid, cover, anniversary, university.

III

Voice is produced by the vocal cords. He gave a vow at his mother's vault. Vote to avoid a new war.

IV

Flowers were growing near the vine-clad villa. The voice of the invalid was vivid. The first volume of his verse is full of virtue. The voyage was highly valued by everybody.

V

The visitors had a vague idea of Victor's victory. Veal and vegetables are valuable victuals. The visitors were shown a variety of visual aids. Did Victor have a very heavy vacation? Victoria ventured into the village.

[z]

I

II

zoo — zeal, zone — zealous; zip, zipper, zero, zest, busy, noisy, easy, pleasing, amazing, freezer, wiser, doser, music.

III

The zoo was in their zone. The blaze caused much confusion. Tears oozed from his eyes.

IV

The size of the zeppelin was amazing. Praise always pleases her, Because of the tears in her eyes he began to excuse himself. The bronze on the statue was surprising. There were pins all over the zink plate.

V

The visitor likes easy music. Zenobia played the zither with zest. Isidore's razor fell on the zinc. It is easy to lease. The physician took the sneezing child in his arms. Were the prisoners busy digging? John's present position is not a pleasant one.

[m]

I

mar, moss, moor, mouse.

II

more — me, moss — miss, mouse — mal; meal, mistake, minute, mad, maid, malicious, manner, marriage, coming, dummy, mimic, mummy.

III

Take the muff and muffler. We went with our monitor to the mountains. In a moment they were in a motor car. Move out of my way, Molly.

IV

She went to the market to buy a mug of milk. Where did Molly put the matches? The moon was full in the middle of May. Has Molly made the meatpie?

V

The men will meet the members in a minute. No one remembers the mystery of the murder. Was the coat made to measure? Who made so many mistakes? Merry Mary wants to marry. Mary was sleeping in the murmuring meadow.

[l]

I

lot, laugh, lost, loose, look, lark.

II

lot — let, lost — list, lark — leek, lard — lad, lawn — learn; let, list, leek, lad, lack, land, lamp, lass, learn, alert, lurk; lad — glad, leg — flag, lack — black; glad, flag, flat, black, blackboard.

III

Look after Luke's loom. The flowers were put on the floor. Where did Luke lose his flute?

IV

Luke lent a lantern to the lady. They lost the way to the lake. Does Lotty love lilies? Slowly they slid down-hill.

V

Let Lilly lead the lad to the lake. The lady lent a lantern to Lilly. Tom left early, others left late. We are glad to see you. Have you got a nice flat? Go to the blackboard, please.

[R]

I

Root, rod, roof, round, row.

II

Rude — reed, rod — rid, rot — rat, grow — green, brown — brim; reed, rid, wretch, rate, ran, grow, green, tree, brim.

III

Rudolph climbed on to the roof. There were rows of roses round the house. Robert rolled the robe round and round. The fruit was nipped by the frost.

IV

Robert and Frank ran a race. Did they ruin the rich library? The problem was presented in a precise manner. On the rock he tripped over a stone. The room was full of red berries.

V

They found rare red berries in the forest. Fred's favourite fruit is fresh raspberries. Did the printer produce the paper from his own press? The rat ran into the hole. The tree was breaking with red rich cherries. Did you see the traveller trip over the trunk?

[W]

I

wool, wash, woe, war.

II

Wool — well, wash — wish, woe — we, war — wear, swan — swam; wear, swear, worm, went, wheel, weary, worse, worker, word, world, worship, working, wigwam, language.

III

She washed the wool in cold water. Did they wander through the woods? What has won Walter's respect?

IV

The woman is waiting for the wedding party to begin. There were wolves around the wigwam. The warrior wore a worn winter coat.

V

The widow and one of her sons waited near the window. Where were you? Who led him to whisper and whimper? When the whistle blew the works stopped. Which William will work? The whirling wind-mill turned while the West wind whistled.

[ŋ]

I

wink, wrinkle, bang, ding, long, young, strong.

II

a) sing — singer, ring — ringer, bring — bringer, spring — springer; singer, bringer, ringer, springer.

b) sing — singing, ring — ringing, wing — winging, bring — bringing, spring — springing, hang — hanging, bang — banging, long — longing, swing — swinging; singing, ringing, winging, bringing, swinging, longing, hanging.

c) sing — finger, young — younger, strong — stronger, long — longer, sing — English; finger, younger, stronger, longer, English.

III

They are writing on the blackboard. Has the bell rung? Fear lent him wings. There's another thing I want to ask. He values things of the mind more than things of the body. The song you sang was beautiful. Ring out, wild bells!

IV

Her song was sung in a good voice. Did she bring out the singer's hat? Do you think Bob knows English? The bells ring out and spring is in the air. She sang to him and her singing was beautiful. Long, long afterwards she was longing. They are going out of the dining-hall.

V

They are having an English lesson. Who is carrying a large bag? Is she sitting at her desk. You are holding a book in your hand. You are learning English. She spent the evening knitting.

[θ]

I

thaw, thumb, thorn, thought.

II

thaw — hatch, thumb — thin, thorn — thief; think, thank, thick, thin, anything, nothing, sympathy.

III

He thought of thousand ways. Thousands were standing here. Let's remove the thorn from the thumb. Let's go North. Ruth took the shortest path. Froth was on the dog's mouth.

IV

His thumb was thick. He thought of a new theory. Through the thick wood they went. The South was described by the author. We thought the thief had been caught.

V

Katherine and Bertha are thick. Where's my thin thimble? Your sympathetic author made a stir. Theodor thinks of Thursday. Thirty three themes were discussed. She threaded her needle three times.

[ð]

I

though, thou, those.

II

though — they, thou — thee, those — these; then, there, gather, either, neither, brother, rather, within.

III

Though it's late I'll wait. Those are my books.

IV

Though the weather is bad we'll go there. Those are her father's books.

V

Another withered flower was found there. Either father or mother will go there. Dan is darker than Tom, but he is lighter than his other brother. The animals breathed smoke and were smothered.

[h]

I

hot, house, who, whom, home.

II

hot — hat, house — has, who — he, whom — him, hat, has, have, hang, help, hell, him, his.

III

It's a hothouse flower. Who else will come? Whose husband am I? How many houses are there in the street?

IV

A hot bath had helped him to recover. Many new houses are being built here. The student's hostel has many floors. How many has it?

V

Have you had any breakfast today? Here you can see his house. I haven't heard about it. Has he lost his hat? Help him, please.

Priebalsius [n] ir [s] lietuviai linkę palatalizuoti ne tik prieš priešakinės eilės balsius, bet ir kartais prieš dvibalsį [ou] ir žodžio gale. Tad šitoms klaidoms išvengti duodame prie šių priebalsių antrojo pratimo papildomuosius (2a ir 2b) pratimus. 2-jo a pratimo žodžių poros pirmame žodyje [n] arba [s] yra prieš užpakalinės eilės balsį, o antrame — prieš [ou] (pvz., *not — note* [nɔt-noʊt], *saw — so* [sɔ:-soʊ]). 2-jo b pratimo žodžių poros pirmame žodyje *n* arba *s* yra prieš užpakalinės eilės balsį, o antrame — gale (pvz., *nut — fun* [nʌt-fʌn], *saw — course* [sɔ:-kɔ:s]).

Tad pilni pratimų kompleksai šiems priebalsiams yra šie:

[n]

I

now, not, naughty, nor, nasty.

II

Nor — knee, naught — needy, not — knit; Nick, near, nurse, finer, dinner, banner, shiny, stranger, danger, bench, mention, attention.

IIa

not — note, nor — know; nose, nosy, notion, note-book, know.

IIb

nut — fun, nod — done, nor — on; nine, dine, shine.

III

The naughty children were making a noise. It was a novel about the Normans. She is getting normal nourishing food now.

IV

His novel about the North was his next success. He liked his naughty niece. Nora's knitting-needles were in Nelly's new knitting bag.

V

I need a needle and a nail. He never neglects his nephew. Nick broke his neck in the navy. She was nursing her neighbour's child. Why does he never mention her name? A penny saved is a penny gained. Nancy was out of danger. No noble man would do it. Nobody noticed the note. His notions were nobody's notice. Is there a bench in the garden? He perished during the fascist invasion. Shall we celebrate the occasion?

I

saw, sock, sour, soon.

II

saw — see, sock — sick, sound — sad, school — scale, saw — sir; see, sit, Sam, circus, sister, same, send, suggest, certain, sniff, sister, message, dresses, rescue, reserved.

IIa

saw — so, sock — soak; snow, sober, soldier.

IIb

saw — course, some — fuss, soon — goose; us, peace, pace, yes.

III

Soon they heard sounds coming from the South. They have soup and sausage for breakfast. The Soviet Union is the stronghold of peace.

IV

Soon the story of the seven sisters was spread. Her sobbing sun was sitting sad in the street. Sorrow was seen in her sister's face. The soldiers entered the city. Soviet sportsmen were in the centre of the circle.

V

They seem to know the city. Sad Sam was seen sitting on the sledge. Has Sally been to the circus this season. Sam ate seven sandwiches. He did it for his single sister's sake. Have you seen the message? So he was sent for soda water. The soldier sold a piece of soap. The ~~so~~ was sold for a song. He liked it, of course. They are all for peace. Have you seen them pass?

Pratimai depalatalizacijos klaidoms išvengti

Tariant anglų kalbos priebalsius [f, ʒ, tʃ, dʒ] visose padėtyse, o tariant [l] prieš visus balsius, liežuvio nugarėlės vidurinė dalis pakyla prie kietojo gomurio, priebalsiai minkštinami. Lietuvių kalboje atitinkami priebalsiai palatalizuojami tik prieš priešakinės eilės balsius, o visose kitose padėtyse tariami kietai. Lietuviai dažnai linkę depalatalizuoti angliškus priebalsius [f, ʒ, tʃ, dʒ] prieš užpakalinės eilės balsius ir žodžio gale, o [l] depalatalizuoja prieš užpakalinės eilės balsius.

Šiai depalatalizacijos klaidai išvengti žemiau pateikiami pratimų kompleksai, parinkti kiekvienam iš šių penkių suminėtų priebalsių. Čia kompleksą sudaro aštuoni pratimai.

Pirmame pratime pateikiami žodžiai, kuriuose priebalsiai [ʃ, ʒ, tʃ, dʒ, l] yra prieš priešakinės eilės balsį, t.y. tokioje padėtyje, kurioje jie lietuvių kalboje tariami suminkštintai, vadinasi, palankiose sąlygose, pvz., *she* [ʃɪ:], *jet* [dʒet], *cheer* [tʃɪə], *let* [let] (angl. šviesusis [l] atspalvis nėra toks minkštas kaip suminkštintas liet. [l], pvz., žodyje *lipti*). Tad, iš kitos pusės, lietuviai daro [l] palatalizacijos klaidas. Pratimai šiems klaidoms išvengti duoti aukščiau prie pratimų palatalizacijos klaidoms išvengti).

Antrame pratime pateikiamos žodžių poros, kurių pirmame žodyje priebalsis stovi prieš priešakinės eilės balsį, o antrame – prieš užpakalinės eilės balsį (pvz., *she* – *shoe* [ʃɪ:fu:], *let* – *lot* [let-lɒt]). Atkreipiamas besimokančiojo dėmesys, kad priebalsis abiejuose vienos poros žodžiuose turi būti tariamas vienodai. Pratimo gale pateikiami pavieniai žodžiai, kuriuose priebalsis yra prieš užpakalinės eilės balsį arba nesuminkštintą priebalsį (pvz., *shawl* [ʃɔ:l], *rushed* [rʌʃt]).

Priebalsių [ʃ, ʒ, tʃ, dʒ] depalatalizacijai žodžio gale išvengti pateikiamas trečiasis pratimas. Jį sudaro žodžių poros, kurių pirmame žodyje priebalsis yra prieš priešakinės eilės balsį, o antrame – žodžio gale (pvz., *bushy* – *bush*). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose minėti priebalsiai yra žodžio gale.

Dažniausiai studentai lietuviai klaidingai taria anglų k. [l] kietai žodžio gale, kai sekantis žodis prasideda [j] (pvz., *tell you* ['tel ju]). Tad šitai [l] depalatalizacijos žodžio gale klaidai išvengti trečiame priebalsio [l] pratime duodamas lyginamasis pratimas, kuris susideda iš žodžių porų; pirmame žodyje [l] stovi prieš balsį, antrame – prieš žodį, prasidedantį [j] (pvz., *teller* – *tell you* ['telə-telju]). Atkreipiamas studentų dėmesys, kad abiem atvejais [l] tariamas vienodai. Toliau eina vien žodžiai, kurie baigiasi [l] ir stovi prieš žodį, prasidedantį [j] (pvz., *full* – *full year* [ful-fuljə]).

Ketvirto, penkto ir šešto pratimų uždavinys yra pratinti besimokantįjį nedepalatalizuoti [ʃ, ʒ, tʃ, dʒ, l], ne atskiruose žodžiuose, bet sakiniuose. Ketvirtame pratime priebalsis sakiniuose pavartotas žodžiuose prieš priešakinės eilės balsį, t.y. palankiose sąlygose (pvz., *shall I shake your sheet?* [ʃæl ə 'ʃeɪk jəʃt:t]). Penktame pratime priebalsis pavartotas sakinyje pirmuose žodžiuose prieš priešakinės eilės balsį, o tolesniuose žodžiuose prieš užpakalinės eilės balsį (pvz., *They live not far from London* [ðeɪ'li:v nɒt' fɑ: frəm 'lʌndən]).

Šeštą pratimą sudaro sakiniai, kuriuose atitinkamas priebalsis pasitaiko žodžiuose vien tik prieš užpakalinės eilės balsius (pvz., *There was no love lost between them* [ðeə wəz 'nu: 'lʌv lɒst bɪ'twi:n ðəm]).

Septinto ir aštunto pratimų uždavinys – pratinti besimokantįjį nedepalatalizuoti priebalsio sakiniuose žodžio gale. Septintą pratimą sudaro sakiniai, kuriuose priebalsis yra žodžio gale prieš žodį, prasidedantį priešakinės eilės balsiu (pvz., *English is taught here* ['ɪŋglɪʒ 'tɔ:t 'hɪə]). Aštuntą pratimą sudaro sakiniai, kuriuose minėti priebalsiai pasitaiko žodžio gale, bet ne prieš žodį, prasidedantį priešakinės eilės balsiu (pvz., *They are tired of Hollywood trash* [ðeɪ ə 'taɪəd əv 'hɒliwud træʃ]).

Žemiau pateikiami keli parinktų pratimų pavyzdžiai.

[ʃ]

I

ship, shake, shabby, sham, shall, shade, shelf, shelter.

II

shall — shawl, shake — shook; shape — shop; short, shot, shoulder, shovel, shut, shy, unshorn, fashion, Russian.

III

bushel — bush, fisher — fish, fresher — fresh, trashy — trash, wishy — wish, washy — wash; wash, lash, splash, Darish, flush, fresh.

IV

Shall I shake your sheet? Shaking and shivering she waded the shallow stream. Shake off your shackles. They sheltered in a shanty hut.

V

She shivered and shuddered. The sea was shallow near the shore. A shaky shelf of shoes stood in the shop. The soldier lay shell-shocked in the shed.

VI

We showed the shopmen the shining shuttle. I am sure that this sugar is sweet. He shuddered when he heard the shocking story. Surely I don't want these shoes. They stood shoulder to shoulder. Isn't the story too short?

VII

English isn't difficult. Don't splash ink over the floor. Fresh emotions came over him. Wash apples before eating.

He doesn't relish in reading. There was a rush at the door.

VIII

He polished his shoes with the brush. Push the shovel under the bush. He showed no wish. They are tired of Holiwood trash. The material shrunk in the wash. They were told not to splash.

[ʒ]

I

leisure, pleasure, azure, seizure, composure.

II

seizure — vision, composure — explosion; allusion, intrusion, decision, persuasion.

III

azure — rouge, pleasure — garage; mirage, beige, rouge, garage, gendarme.

IV

She finds pleasure in measure. His composure affected everybody. This prevented the seizure of the city. Her azure eyes danced with pleasure. Eat with measure, drink with pleasure.

V

She'll measure it as usual. There was much confusion. He spent his leisure in seclusion.

(VI)

His arrival caused the usual confusion. After much persuasion she took a decision. The division was made with precision.

VII

Rouge is on her face. Beige is my favourite colour. They saw a mirage in the desert. Garage inspectors immediately came.

VIII

Give me rouge. I don't like beige. He drove the car into the garage.

[tʃ]

I

chess, chain, chat, chap, chilly.

II

check — chalk, chess — choose, chase — chance; choice, charm, chart, chop.

III

pitcher — pitch, dutchess — Dutch, watches — watch, arches — arch, catcher — catch; scotch, fetch, switch, hatch, match.

IV

Let's change the chapter. He challenged the chap to chase with him. Did he cross the channel in chilly weather? The chess champions chattered with the chief.

V

The cheerful children choked with laughter. The champion was chewing chops. Chamber music was his choice. She chid the child for chewing chalk.

VI

They charged too much for the chops. Their choice fell on the charming chum. He had a chance of chopping wood. She chose chalk to draw the chart. Charles ate his chops with chop-sticks.

VII

You'll catch it. There was much ado about nothing. We like to watch indoor games. Is it much in her line? She was sitting on the bench eating. Which Italian musician does he like?

VIII

Each of them knows Dutch. I don't know which to choose. The child was lying on the beach. Charlie left the torch on the floor of the porch.

[dʒ]

I

Jane, James, jam, jacket, genuine, gem, jet.

II

jet — jot, jelly — jolly, gin--John; jaw, jot, joke, enjoy, jolly, juice, June.

III

urger — urge, smudgy — smudge, changer — change, bridging — bridge; challenge, indulge, revenge, lodge, badge, courage.

IV

James is a genius. Jane ate ginger-bread and jelly. The fascists were raging at the injured soldier. From Germany to Egypt she journeyed with her aged father.

V

The journalist enjoyed the journey. Jack had a jolly good job. Give me the gist of George's story. The gymnast misjudged John's distance. Geometry, geology and geography were George's favourite lessons.

VI

Joseph is tired of John's jokes. Joe joined the jolly group. John jumped and broke his jaw. Where's the jar full of juice? The joyful jockey enjoyed Joe's joke.

VII

Jolly George indulges in reading. Can the leopard change his spots? The peace supporters urge immediate talks. Rush the sledge into the yard.

VIII

Jolly John jumped from the edge of the bridge. Can't you change the range? I don't think it's too large.

[I]

I

let, left, lend, less, leg.

II

let — lot, let — lark; lot, lark, look, love, lose, lord, lost, loaf, million, William.

III

Willy — will you, teller — tell you, duller — dull youth; wilt you, tell you, million, a full year, a dull youth, we shall yield, they will yawn, he will use.

IV

Let them lend us the book. The leopard left the forest. Did the lady lend us a lemon. They left the valley late at night.

V

They led Luke to a low bush. When did the letter get lost. They left London in the morning. Does the lady love plums? Let's not lose the long line. They lit the light.

VI

They looked at Lottie's lilac lying on the floor. Luke lost his luggage during his last long journey. Does Lottie like those blooms and blossoms? Flora bought flowers at the florist's for Florence. Slowly they went down the slope. Will you give me the book? Isn't he a dull youth? They've lived there a full year. They will use those patterns.

Pratimai priebalsių asimiliacijos klaidoms išvengti

Anglų kalbos žodžio viduryje, o taip pat ir susitikus dviem žodžiams, skardusis priebalsis gali būti prieš duslųjį ir duslusis prieš skardųjį. Lietuvių kalboje, jeigu po dusliojo priebalsio eina skardusis, abu priebalsiai tariami skardžiai; jei po skardžiojo priebalsio seka duslusis, tad abu tariami dusliai. Kitaip sakant, lietuvių kalboje paprastai vyksta regresyvi asimiliacija pagal balso stygų darbą (*bėgti*,

rasdamas). Iš čia kyla lietuvių daromos asimiliacijos klaidos, tariant tokius anglų k. žodžius, kaip *outlook* (vietoj ['*autluk*] taria ['*audluk*]) arba tokius žodžių junginius, kaip *this book* (vietoj ['*ðis 'buk*] taria [*ðiz 'buk*]).

Norint išvengti šios vienos dažniausių tarimo klaidų, pravartu išanalizavus tokių lietuviškų žodžių junginius, kaip *šitaip daryti*, *daug paruošė*, išaiškinti asimiliacijos reiškinius lietuvių kalboje.

Pratimų kompleksas šiai klaidai išvengti sudarytas iš trijų pratimų. Pirmame pratime priebalsis pateikiamas palankiose lietuviui fonetinėse sąlygose, t.y. tokioje padėtyje, kurioje tas priebalsis lietuvių kalboje nesiasimiluoja, būtent duslusis priebalsis prieš duslųjį, skardusis priebalsis prieš skardųjį (pvz., *upside* ['*apsaid*], *oblong* ['*oblŋ*]).

Antrame pratime pateikiamos žodžių poros arba žodžių junginių poros. Pirmame poros žodyje arba pirmame žodžių junginio žodyje duslusis priebalsis stovi prieš duslųjį, skardusis prieš skardųjį, o antruose žodžiuose – duslusis stovi prieš skardųjį, skardusis prieš duslųjį (pvz., *upside* – *upwards* ['*apsaid*-*apwə:dz*], *bad day* – *bad time* ['*bæd'dei* – '*bæd taim*]). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais ar žodžių junginiais, kuriuose skardusis priebalsis yra prieš duslųjį ir duslusis prieš skardųjį. Trečiame pratime tokie žodžiai ar žodžių junginiai pavartoti sakiniuose.

Išskyrus priebalsius [w, j, r, h, m, n, ŋ, l,] asimiliacijos klaidos būdingos visiems priebalsiams. Tad pastariesiems žemiau pateikiami pratimų kompleksai.

[p]

I

upside, September, shoptime, upset, Neptune.

II

upside — upwards, upset — uplift, shopkeeper — shopboy; shop-window, upland, deep-rooted, shop-walker.

III

Various machines on the collective farms help them a lot. Stop whimpering. Up they went. I hope the letter will arrive soon. She was sitting in the deep window. The ship reached the coast in time. Did he take the cape with her coat?

[b]

I

oblong, rob them, webbed, epline, tub-board.

II

abdomine — obtrude, abdicate — obtain, tub-board — tub-place; web-toed, absent, absolute, abstain, abstract.

III

Bob sends you his love. The web should be destroyed. Does he abstain from drink? Why are so many absent today? The mob showed their approval. Why is the tub so small?

[t]

I

greatcoat, foot-path, night-shoe, heart-pain, outside, cut short.

II

heart-pain — heart-break, hot pot — hot-bed, outcome — outgrow, hat-stand — hat-band; gateway, heartless, outlook, pitmouth, ghostly.

III

Let us visit the new students' hostel. Most boys went skating. Lenin spent many years in exile. We asked mother to do it. He might just as well go fishing. Let this not stand in your way. They have not yet brought me the mail. What is the English for this word? He has visited some of the best museums. He got many invitations.

[d]

I

wide-known, sad girl, bad man, hand-bag, godly, found them.

II

wide-known — wide-spread, bad-day — bad time, godly — god-free, bed-bell — bed-post; bed-stead, bed-sore, side-show, head-star, god-fish.

III

In the end father noticed it. He outlined Pete's face. They had still some seven miles to go. Have you read "Silas Marner"? Why do you put on your old shoes? Wasn't it a grand sight? Have you told Charlie about it?

[k]

I

victory, dictate, back side, neck-lye, shake-down.

II

cheek-part — cheek-bone, rock-side — rock-rose, dark-some — dark-room; neckless, backrow, blackboard, buckwheat.

III

The book was followed by another. I like the way they act. Look, the house is full! Why did he take the bag? He will probably take the leading role in it. There are many students there. Like most English people they have a fire. Take notes.

[g]

Rugby, Magdalen, hug them, beg them, bugbear.

II

flag-day — flag-staff, pig-wash — pig-skin, bag-man — bagful, figment — fig-tree; jugful, log-fire, pigsty, hug-sail, back-slide.

III

There are plenty of big shops in the street. He dug six meters deep. Is this peg for Mag? How is it he had to beg so long? They were sitting before the log-fire. Where's the big soldier?

[f]

I

half-time, life-size, knife-side, cough-pills, laif-time.

II

half-price — half-brother, half-time — half way, knife-side — knife-board, life-size — lifeless, cough-pill — cough-mixture; safeguard, half-baked, cuff-links, life-work, calf-leg.

III

What you said is off the mark. I am half way through with the book. He doesn't wear uniform while off duty. It's half-ready. Off you go! Safeguard peace!

[v]

I

love-maker, slave-owner, wave-length, dove-life.

II

love-maker — love-time, slave-owner — slave-ship, wave-length — wave-side, dove-life — dove-tail; love-sick, drive-system, dove-colour, slave-trade.

III

Let's weave threads together. They love sea-air. They were sure to save some of them. Do you know the brave pioneer? Did she wave to her friends while the train started? The cave turned out to be deep.

[s]

I

peace-pipe, face-powder, cross-slit, goose-step.

II

peace-pipe — peace-march, face-powder — face-mask, cross-slit — cross-road, goose-step — goose-wing; cross-word, dress-maker, cross-way, voice-drill, class-meeting.

III

Let's meet Kate. The water here is less deep. It's good advice. It's right to say so. This note-book is his. What's wrong with it? The alarm clock rings and wakes me up. This window looks out on the park. They can go to the students' rest-home. Have they read many books by English writers? When it gets dark I switch on the light.

[ʃ]

wash-stand, wish-ful, dish-cloth, rush-time, bush-side.

II

dish-cloth — dish-water, wash-stand — wash — basin, bush-side — bush-way, fish-shell — fish-monger, wish-wash, fresh-water, splash-board, mushroom, brush-wood.

III

They couldn't publish the newspaper there. Lenin spent a great deal of time working at the British Museum. He is writing English words on the blackboard. They are having an English lesson now. I wash the curtains every week. I wish you knew it.

[ə]

I

bourgeois, beige wool, rouge dress.

II

beige wool — beige skirt, rouge-box — rouge-pad, garage-place — mirage-form.

III

She bought a beige skirt to match her blouse. Rouge turned her into a different girl. The garage took a long time to build.

[tʃ]

I

watchful, match-shape, pitch-town, switch system.

II

watchful — watch-maker, pitch-town — pitch-dark, switch-system — switch-board; watchman, catchword, French-book, pitch-dark, witch doctor.

III

Which way are you going? Lenin founded the Party which led the workers to victory. It will reach you in time. Which do you like better, tea or coffee? Where is the match-box? She bought a hat to match this suit. Watch me do it. Which rooms are on the ground floor?

[dʒ]

I

edge-way, edge-row, bridge-board, lodgement.

II

bridge-board — bridge-town, revenge them — revenge thoughts, changeless — changeful, courage-deed — courage-training.

III

They took his luggage to room sixteen. At that age she didn't want it. Did they move to a large flat? Have you got the badge for Tom? The sledge stood in the yard. The hedge covered a big space.

[θ]

I

death-time, bath-stone, seventh time, earth quake.

II

bath-stone — bath-room, earth-quake — earth-worm, seventh time — seventh lesson, fifth part — fifth boy; forth with, death-bed, path-way, earthly, southward, breathless.

III

He knows both English and French. Youth is enthusiastic. The youth longed to try his strength. Did they go northwards? His mouth was opened. Her breath became weak. He is beneath Val's brother.

[ð]

I

clothe Dick, bathe Molley, breathe deeper, with Ben.

II

clothe Dick — clothe Tom, bathe Molley — bathe Pete, breathe deeper — breathe so; smooth-faced, swathe Sam, with tea, beneath criticism.

III

He spoke with pride. The streets were filled with people. She is having tea with sugar. Do you wash with cold water? Why don't you bathe Tommy? They had to breathe smoke.

Pratimai išvengti klaidoms, tartant priebalsius žodžio gale

Tardami anglų kalbos priebalsius žodžio gale, lietuviai daro tris pagrindines klaidas. Šios klaidos ir pratimai joms išvengti aptariami šio skyriaus „a“, „b“, ir „c“ poskyriuose.

a) Priebalsių duslinimas žodžio gale

Paplitusi klaida, tartant priebalsius žodžio gale, yra skardžiųjų duslinimas gimtosios kalbos įtakoje. Šiai klaidai išvengti pravartu išanalizuoti tokių lietuviškų žodžių, kaip *kad, tad, daug* ir *pan.*, rašybą bei tarimą.

Pratimų kompleksas šiai klaidai išvengti sudarytas iš trijų pratimų.

Rišioje kalboje prieš skardųjį garsą lietuviškas skardusis priebalsis išlieka skardus žodžio gale (pvz., *daug mačiau*). Tad laikantis principo, kad pirma priebalsis pateikiamas palankioje gimtosios kalbos požiūriu padėtyje, pirmas pratimas sudarytas iš anglišių žodžių junginių, kuriuose skardusis priebalsis stovi pirmojo žodžio gale ir antrasis žodis prasideda skardžiuoju garsu (pvz., *ride more, club it*), arba iš sudurtinių žodžių, kurių pirmas komponentas baigiasi skardžiuoju priebalsiu, o antrasis komponentas prasideda skardžiuoju priebalsiu (pvz., *headlong*).

Antrą pratimą sudaro pirmo pratimo kartojimas tokia tvarka: kartojami abu pirmo pratimo žodžiai (pvz., *ride more*), o tuoj po to — tik pirmasis žodis (šiuo atveju *ride*). Čia atkreipiamas besimokančiojo dėmesys į tai, kad priebalsis ([d]) išlieka skardus, tik pats jo galas šiek tiek duslinamas.

Trečias pratimas sudarytas iš sakinių, kuriuose skardusis priebalsis stovi sakinio gale.

Žemiau pateikiami pratimų kompleksų pavyzdžiai.

[b]

I

mob round, tub board, cub head, club it.

II

mob round — mob, tub board — tub, cub head — cub, club it — club; rib, fib, nib, cab.

III

He didn't like the mob. I wonder why they couldn't catch the cub. He went to the club.

[g]

I

dig much, peg out, rag them, legless, lag behind.

II

dig much — dig, peg out — peg, rag them — rag, legless — leg, lag behind — lag; tig, lug, bug, mug.

III

Give the girl the bag. His idea of the gallery was only vague. He was taken down a peg. He didn't want to beg.

[d]

I

bad lad, headlong, bold man, ride back, mild weather.

II

bad lad — bad, headlong — head, bold man — bold, ride back — ride, mild weather — mild; loud, proud, mould, gold.

III

The weather was very mild. Do you think he is bold? Don't be so loud. Isn't she too proud? Shall we walk or ride?

[v]

I

weave them, have this, brave man, gave bread, behave better.

II

weave them — weave, have this — have, brave man — brave, gave bread — gave, behave better — behave; wave, shave, five, arrive, drive.

III

Let's go into the cave. He dug his own grave. It was a close shave. Will you kindly behave?

[z]

I

his daughter, advise them, disguise him, wise man, rose water.

II

his daughter — his, advise them — advise, disguise him — disguise, wise man — wise, rose water — rose; nose, shows, blows.

III

Will you have buns? Look, how fast he runs. He went about in disguise. When does the sun rise?

[ā]

I

beige dress, rouge box, garage man.

II

beige dress — beige, rouge box — rouge, garage man — garage; beige, rouge, garage, mirage.

III

Give me the rouge. I don't like beige. He drove the car into the garage.

[ō]

I

bathe well, withdraw, breathe less, smoothe over, booth door.

II

bathe well — bathe, withdraw — with, breathe less — breathe, smoothe over — smoothe, booth door — booth; seethe, swathe, clothe.

III

He could hardly breathe. Whom did the children go with? On the corner there was a telephone booth. Did you see her writhe?

b) Neutralaus balsio pridėjimas prie sprogstamojo priebalsio žodžio gale

Anglų k. priebalsiai žodžio gale tariami aiškiai. Vietoje aiškaus sprogstamojo priebalsio žodžio gale besimokantieji kartais persistengdami dar lyg prideda prie priebalsio neutralų balsį [ə] (pvz., vietoj *rob* ['rɒb] sako *robber* ['rɒbə]). Tokį murmamąjį garsą anglišku žodžių gale ypač linkę tarti tie, kurių tarmėse pasitaiko toks garsas (pvz., kai kurie žemaičiai, Panevėžio apylinkių gyventojai). Šiai klaidai išvengti pateikiamas kontrastinis pratimas, sudarytas iš žodžių porų, kurių pirmame žodyje priebalsis [b] yra žodžio viduryje prieš neutralų balsį, o antrame — žodžio gale (*robber* — *rob* ['rɒbə-rɒb]). Šiuo pratimu siekiama, kad besimokantysis pajustų skirtumą tarp aiškaus gaūninio priebalsio tarimo ir tarimo to priebalsio, po kurio stovi neutralus balsis. Šiuose pratimuose reikia atkreipti dėmesį ir į skirtingą pratinimo žodžių prasmę. Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose sprogstamasis priebalsis yra žodžio gale.

Pratimų kompleksą sudaro du pratimai. Antrasis pratimas yra sakiniai, kuriuose sprogstamasis priebalsis yra žodžio gale. Tokie sakiniai su sprogstamuoju skardžiuoju priebalsiu pateikti psl., 111. Čia pateikiami dar sakinių pratimai, kuriuose duslusis sprogstamasis priebalsis yra žodžio gale.

[p]

I

deeper — deep, hopper — hop, stopper — stop, topper — top; deep, hop, stop, top, cup, mop.

II

Pete thought the pond too deep. Don't pick the peach from the top. Why don't you jump? The pupils liked Pete's mop.

[b]

I

rob — robber, sob — sobber, barb — barber; rob, sob, barb, mob, web, tub.

[t]

I

fitter — fit, litter — lit, writer — write, heater — heat; fit, lit, write, heat, sit, knit, male, gate.

II

Tom doesn't enjoy the bet. Everyone must do his bit. I don't like to have a debt. Give me this part.

[d]

I

leader — lead, ponder — pond, colder — cold, reader — read, rider — ride; bad, pond, cold, read, ride, loud, proud.

[k]

I

taker — take, taker — took, poker — poke, darker — dark, parker — park; lake, talk, poke, dark, park, duck, sick, lick, stick.

II

It was quite dark when they were taking a walk in the park. Tell me his mark. Why does the dog not bark? Don't tell it Dick. Is he still sick?

[g]

I

begger — beg, digger — dig, druggier — drug, vaguer — vague; beg, dig, drug, vague, fig, big, mug.

c) Per trumpas [m, n] tarimas žodžio gale

Priebalsius [m, n] lietuvių taria per trumpai žodžio gale po trumpųjų balsių, pvz., *swim, run*, ir lais atvejais, kai šie priebalsiai sudaro atskirą

skiemeni (pvz., *rhythm, lesson*). Lietuvių kalbos [m] ilgis mišriajame dvigarsyje *am*, jeigu kirčiuotas antrasis sandas (pvz., *skambinti*), atitinka anglų kalbos *m* ilgį po trumpojo balsio žodžio gale. Lietuvių kalbos [n] ilgis dvigarsyje *in*, jeigu kirčiuotas antrasis sandas (pvz., *kiñtamas*), atitinka anglų k. *n* ilgį po trumpojo balsio žodžio gale. Kadangi anglų kalbos priebalsiai *m, n* (pvz., *bumper, bundle*) panašioje padėtyje tariami ne taip ilgai, kaip po trumpųjų balsių žodžio gale, tai šiuo atveju negalima pratimo pradėti angliškais žodžiais. Lyginimui pirmame pratime pateikiamos žodžių poros. Pirmas žodis lietuviškas, kuriame [m, n] ilgis atitinka anglų k. [m, n] ilgį žodžio gale po trumpojo balsio, o antras žodis — angliškas, kuriame [m, n] stovi po trumpojo balsio žodžio gale (pvz., liet. *kañšalas* — angl. *come*, liet. *kiñtamas* — angl. *kin*). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose priebalsiai [m, n] pavartoti angliškojo žodžio gale po trumpojo balsio.

Pratimų kompleksas šiai klaidai išvengti susideda iš dviejų pratimų. Antrąjį pratimą sudaro sakiniai, kuriuose priebalsiai [m, n] yra žodžių gale.

	m
	I
<i>liet.</i>	<i>angl.</i>
kañšalas	come
skambinti	scum; hum, hem, skim, rhythm

II

Why don't you swim? Can't you say why she is so grim? They had bacon and ham. The room was so dim, she couldn't see him. It's only her whim.

	n
	I
<i>liet.</i>	<i>angl.</i>
diñ	din
kiñtamas	kin; sin, son, bin, run, listen

II

Will you have a bun? Do it just for fun. You have certainly won. It must be done. Is the sun shining?

Pratimai, skirti išvengti dantiniam alveolinių priebalsių tarimui

Gimtosios kalbos įtakai lietuviai neteisingai taria alveolinius anglų k. priebalsius [t, d, l, n]. Tariant jie virsta dantiniais.

Kadangi atitinkamieji lietuvių k. priebalsiai niekad netariami kaip alveoliniai, tai, sudarant pirmą pratimą, negalima remtis palankiomis gimtosios kalbos požiūriu tarimo sąlygomis. Pirmas pratimas susideda iš dviejų žodžių: pirmas žodis lietuviškas, prasidedantis dantiniu priebalsiu, antras — angliškas, prasidedantis atitinkamu alveoliniu priebalsiu (pvz.,

liet. *tai* — angl. *tie*). Pratimas baigiasi vien angliškais žodžiais, kuriuose pavartotas alveolinis priebalsis. Antrame pratime pateikiami sakiniai, kuriuose pavartoti alveoliniai priebalsiai.

[t]

I

<i>liet.</i>	<i>angl.</i>
tad	— tut
tai	— tie
taigi	— tiger
taip	— type
tyčia	— teacher
tu	— two; ten, time, tick, hunter, greater.

II

The tall artist taught Tony the situation. Herbert walked to the tulips in the heart of the forest. Tom bought ten tiny tubes of paste. Ten and ten and two are twenty two. Did the teacher teach you to write neatly?

[d]

I

<i>liet.</i>	<i>angl.</i>
daug	— doubt
defektas	— defects
degus	— daggers
delta	— delta; did, done, do, dull, pudding, powder.

II

Did she dust the dark mahogany desk? The dancing doll delighted the child. Daniel lived near the dark, deep, muddy pond. Dan ate the old pudding.

[n]

I

<i>liet.</i>	<i>angl.</i>
ten	— ten
nimfa	— nymph
nei	— neigh
nikelis	— nickel
nikis	knickers; highl. not, name, none.

II

Nick spent twenty cents. The names of the knights were not known. Did the neat nurse notice the nice nylon? Nancy had prunes, bananas and nuts for lunch.

[l]

<i>liet.</i>	<i>angl.</i>
lėdas	ladders
lėkti	licked

lenkė — lanky
lig — lick
lojalus — loyal
loti — lot; let, long, last, lip, telling, malicious.

II

Luke lost his luggage in the lake. Did Lottie leave London last July? They live in a low valley among the hills. The lilacs looked well in the old bowl. Will the miller sell his old mill?

Pratimai, skirti išmokti taisyklingai tarti alveolinius priebalsius prieš dantinius [θ, ð] ir prieš užalveolinį [r]

Anglų kalboje alveoliniai priebalsiai [t, d, l, n] prieš dantinius [θ, ð] virsta dantiniiais, t.y. jie supanašėja su atitinkamais lietuvių kalbos priebalsiais. Tad su ypatingais sunkumais čia lietuviai nesusiduria. Tačiau yra atvejų, kai besimokantysis taip pripranta prie alveolinių anglų kalbos priebalsių tarimo, kad ir prieš dantinį taria alveolinį priebalsį. Norint išvengti šios klaidos, duodamas pratimas iš žodžių porų: pirmame poros žodyje priebalsis yra žodžio gale, kur jis tariamas kaip alveolinis, antrame — prieš dantinį [θ, ð], kur tariamas kaip dantinis (pvz., *well* — *wealth* [wel-welθ]).

Pratimų kompleksas aukščiau minėtai klaidai išvengti sudarytas iš dviejų pratimų. Antrame pratime žodžiai su alveoliniais priebalsiais prieš dantinius pavar-toti sakiniuose.

[t]

I

eight — eighth, at — at the lesson, get — get the book; write the letter, pushed the book.

II

He put the tiny box there. Have you got the letter? Is it you who caught the dog? I don't think he'll fight the enemy.

[d]

I

hundred — hundredth, thousand — thousandth, said — said this; did this, hit them.

II

Dora read the story to Tom and Dan. Mother hid the pudding in the cupboard. Bid them good buy! Did he find the notes?

[l]

I

hell — health, well — wealth; all things, well thought, filll.

II

It was well thought. Did you hear the bell thunder? I don't know what he will think. Will this do? Bill thought it was wrong.

[n]

I

nine — ninth, ten — tenth, eleven — eleventh; month, ninth, thirteenth, in the room, on the floor.

II

Nine thousand workers participated in the demonstration. When they entered the room it was dark. Ben thought they would like it. The eleventh lesson was difficult. Did the man steal things?

Anglų k. alveoliniai priebalsiai prieš užalveolinį [r] virsta užalveoliniais. Užalveoliniam priebalsių tarimui išmokti duodame kontrastinį pratimą; pirmas žodis prasideda [r], o antrame žodyje prieš [r] stovi alveolinis priebalsis (pvz., *rye — try [rai-trai]*). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose alveoliniai priebalsiai virsta užalveoliniais.

Antrame pratime pratinamės tarti užalveolinius priebalsius sakinuose.

[t]

I

rye — try, rim — trim, rap — trap, rain — train, ram — tram, roll — troll; betray, retract, attract.

II

Try and behave better. I must have my hair trimmed. Was the rat caught in the trap? Don't play any tricks on the train. Will you go by tram or by trolley-bus?

[d]

I

raw — draw, rink — drink, rip — drip, rain — drain, rum — drum; drill, dread, draught, drew, dress.

II

She dressed herself quickly. She drank the drink with dread. Dry your hands and face on this towel. They drove the horses to the river. The boat drifted out to sea.

[r]

I

roll — enroll, rich — enrich, rage — enrage; inrush, in-road, green room, gun-runner, enrobe.

II

They were all in raptures. It was a fine room. Will you give me one roll? It was painted in rich colours.

[l]

I

right — all-right, rope — bell rope, ready — all ready, runner — table runner; already, bell ringer, ball room.

It's all right. Have you already seen them? He was all red. He has got an all-round education. Will Robert do it?

Pratimai, skirti taisyklingai sprogstamųjų priebalsių aspiracijai išmokti

Anglų k. sprogstamieji priebalsiai [p, t, k] tariami su aspiracija. Lietuvių k. priebalsiai [p, t, k] aspiruojami tik žodžio gale (pvz., tik).

Nepaisant to, patyrimas, dėstant anglų kalbos tarimą, rodo, kad šiuo atveju lengviau išmokyti studentus aspiruoti priebalsius žodžio pradžioje. Kai giliai įkvepiamas oras, o iškvepiant tariamas duslusis priebalsis žodžio pradžioje, lengvai išmokstama aspiruoti priebalsius.

Pratimų kompleksas, skirtas teisingai priebalsių aspiracijai išmokti, sudarytas iš vienuolikos pratimų. Pirmame pratime priebalsiai p, t, k pateikiami žodžio pradžioje prieš ilguosius balsius (pvz., *pie, tea, kite* [pai, ten, kait]), t.y. tokioje padėtyje, kurioje aspiracijos laipsnis didžiausias. Prieš trumpą balsį (pvz., [p] žodyje *put*) aspiracija silpnesnė, o prieš nekirčiuotą balsį (pvz., [p] žodyje *happy* ['hæpi]) arba po [s] (pvz., [p] žodyje *spy*[spai]) ji beveik nepastebima. Studentai, išmokę stipriai aspiruoti dusliuosius sprogstamuosius priebalsius prieš ilgąjį balsį, be reikalo juos stipriai aspiruoja prieš nekirčiuotą balsį ir po [s]. Šitai klaidai išvengti skiriamas antras, trečias ir ketvirtas pratimas.

Antras pratimas susideda iš žodžių porų, kur pirmame žodyje priebalsis žodžio pradžioje yra prieš ilgą balsį, o antrame – prieš trumpą (pvz., *pool–pull* [pu:l-pul]). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose duslusis sprogstamasis priebalsis pavartotas prieš trumpąjį balsį.

Trečias pratimas taip pat susideda iš žodžių porų: pirmame žodyje priebalsis yra kirčiuotame škiemenyje, antrame – prieš priebalsį stovi [s] (pvz., *port – sport*). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose prieš priebalsį yra [s].

Ketvirtas pratimas susideda iš atskirų žodžių. Viename to paties žodžio skiemenyje priebalsis stovi kirčiuotame skiemenyje, antrame – nekirčiuotame skiemenyje (pvz., *paper* ['peɪpə]). Pratimas baigiasi atskirais žodžiais, kuriuose sprogstamasis duslusis priebalsis pavartotas vien tik nekirčiuotame skiemenyje (pvz., *happy* ['hæpi]).

Išmokę aspiruoti dusliuosius priebalsius [p, t, k], besimokantieji kartais yra linkę aspiruoti [b, d, g]. Tą klaidą daro ypač tie studentai, kurių tarmėse minėti priebalsiai aspiruojami (pvz., aukštaičiai-vakariečiai, šiauriečiai, kartais žemaičiai). Šitai klaidai išvengti duodamas penktas pratimas iš žodžių porų, kurių pirmame žodyje pavartotas duslusis aspiruotas priebalsis, antrame – atitinkamas skardus neaspiruotas (pvz., *time – dime*).

Vietoj aspiruotų priebalsių [p, t, k] žodžio gale besimokantieji kartais taria p^o, t^o, k^o. Šiai klaidai išvengti skirtas šeštas pratimas, kuris sutampa su anksčiau pateiktu pratimu (psl. 113), skirtu priebalsių [p, t, k] klaidoms žodžio gale išvengti.

Septintame pratime aspiruoti priebalsiai pavartoti sakiniuose prieš ilgą balsį, aštuntame – prieš trumpą, devintame – žodžio viduryje, dešimtame – po [s], vienuoliktame – žodžio gale.

Būdinga kai kuriems studentams (ypač dzūkams), vietoj aspiruoto [t] tarti [ts]. Žemiau pateikiamuose pratimuose šiai klaidai išvengti duotas papildomas pratimas (Va), susidedąs taip pat iš žodžių porų. Pirmas žodis baigiasi [ts], antras prasi-
deda t (pvz., *nets — ten*). Pratimas baigiasi vien žodžiais su priebalsiu t.

[p]

I

pie, pay, paw, pain, Paul, pool, peep.

II

pool — pull, peel — pill, Pete — pit, pain — pen, port — pot, pass — puss; pull, pill, put, pit, puss, pun.

III

port — sport, peak — speak, pie — spy, pace — space, pot — spot, pat — spat; sport, speak, spy, space, spot, spat, spoil, grasp, wasp, clasp.

IV

paper, pupil, pauper, peeper, popper, pulpit, puppet, puppy; happy, deeper, zipper, leper, leopard, taper.

V

pit — bit, pain — bane, Pete — beat, pull — bull, poured — bored, paw — bore, push — bush, pig — big.

VI

deeper — deep, hopper — hop, stopper — stop, lopper — lop; deep, hop, stop, lop, cup, mop.

VII

Where's the pound of pears you've bought? Paul parted last night. Peter peeled the peaches.

VIII

The pigeon has picked up a grain. Pity the poor man! The monkey was their pet.

IX

He's happier now. Is this paper on the pulpit yours? The leper's life was desperate.

X

Speak English at your English lessons; He is fond of sports. Soviet man has conquered space.

XI

Let's go to the park. I don't like this shop. Take only one drop! It was difficult to reach the top.

[k]

I

cool, key, kite, keen, keep, kind, kirk, core, cow, comb.

II

keel — kill, comb — come, kirk — kick, keen — kin, keys — kiŝs, cart — cat; cap, cup, kin, come, cot.

III

cool — school, Kate — skate, key — ski, kin — skin, kill — skill; school, skate, ski, skin, skull, skirt, ask, task, flask, bask.

IV

cooker, cracker, cooking, cocoa, cuckoo, cucumber; baker, shaking, taking, maker, thicker.

V

come — gum, kill — gill, could — good, coal — goal, Kate — gate, cut — gul, cull — gull.

VI

taker — take, talker — talk, poker — poke, darker — dark, parker — park; lake, talk, poke, dark, park, duck, sick, lick, click.

VII

Is this the carpenter's coal? Draw the curtain by the cord. Can't you read it?

VIII

I can speak English. He cut the can into pieces. Couldn't you come earlier?

IX

He is an ardent talker. I saw him walking in the garden. Hasn't the fog become thicker?

X

Hasn't she returned from school? He doesn't like scandal. Don't forget to ask the boy.

[t]

I

tie, lime, tore, tea, tame, tool, tomb, tow.

II

tool — took, time — tin, town — ten, tar — tuck, team — till, teak — tick; tell, tub, tan, loss, ton, tug.

III

tear — stare, tart — start, tile — style, tore — store, ton — stun, tall — stall, tie — sly; style, start, steer, store, stunt, nest, list, rest, most, worst.

IV

litter, tatter, totter, tooler,
hotter, filter, bitter, lifter, writing, sitting.

V

tin — din, team — deem, tear — deer, tick — dick, time — dime, ton — done, tuck — duck.

Va

cats — lan, writes — time, lits — till, knits — lins, nets — ten; tan, time, tell, tin.

VI

fitter — fit, litter — lit, writer — write, heater — heal; fit, hit, write, heat, sit, knit, mate, date.

VII

Too much time has passed. Take the tool to the town. Couldn't you tame him?

VIII

He took it differently. Ten and ten are twenty. Give him a tip.

IX

I like "Hatler's Castle" better. Our fitter can do it nicely. Isn't the water hotter now?

X

I don't like her style. I've seen it on sale in the book — store. They were stunned by her beauty.

XI

It doesn't fit. I would like to knit. Can you sland the heat?

**Pratimai išmokti taisyklingai tarti sprogstamąjį priebalsį,
esantį prieš kitą sprogstamąjį priebalsį**

Būdinga lietuvių daroma klaida, tariant anglų k. sprogstamuosius priebalsius, yra ta, kad sprogstamąjį priebalsį, kuris stovi prieš kitą sprogstamąjį (pvz., [k] žodyje *act* [ækt]), jie taria su visom trim fazėm. Kadangi lietuvių k. sprogstamasis priebalsis visose padėtyse išlaiko sproginą, aukščiau minėtai klaidai išvengti negalima parinkti pratimų, kuriuose priebalsis stovėtų palankiose lietuviui fonetinėse sąlygose. Tad pirmame komplekso pratime pateikiamas kontrastinis pratimas, susidedęs iš žodžių porų. Pirmame žodyje sprogstamasis priebalsis tariamas tokioje padėtyje, kurioje jis išlaiko visas tris fazes (uždarumo, išlaikymo ir sproginimo), o antrame žodyje jis stovi prieš sprogstamąjį priebalsį ir netenka paskutinės, sproginimo, fazės (pvz., *upper — uptown*). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose sprogstamasis priebalsis pavartotas prieš kitą sprogstamąjį priebalsį.

Pratimų kompleksas, skirtas teisingam sprogstamojo priebalsio tarimui prieš sprogstamąjį priebalsį išmokti, sudarytas iš dviejų pratimų. Antrame pratime sprogstamojo priebalsio tarimas prieš sprogstamąjį automatizuojamas sakiniuose.

[p]

I

napping — napkin, bumper — bumpkin, upper — uptown, sheepy — sheep-dog, up-pish — upkeep; uptake, upcast, liptop, tiptoe, script, September, sculptor, upbraid, ship-board, lap-dog, hipbone.

II

He swept the floor with the mop. They stopped all day long. Little Pete aped the dancer. Did they all go uptown? She went on tiptoe to take the script. She was sitting there with her lap-dog before the sculptor. Stop doing it.

[b]

I

Obey — obtain, Bobby — Bobkin, clubbing — club-board, web — webbed; obtrude, abdicate, abdoman, bib-lie, tub-board, web-toed.

II

The ebbcame in time. They heard Bob talk. The mob turned to him. The cub took a piece of sugar. Who robbed Dick's house? Did he obtain his knowledge here? Bobkin's sob broke the silence.

[t]

I

hotter — hotbed, outer — outdo, greater — great coat, outer — outbreak, jetty — jetplane; sit down, foot — path, pot — boiler, shortcoming, hat — band, outgrow, foot — print, heart — break.

II

He looked down at the town from the tall tower. Don't touch the toy; Tom doesn't like to bet. What do you want to know? He gave it Dora.

[b]

I

murder — mad-cap, bedding — bed-time, siding — side-car, handy — handgrip; bed-plate, bed-post, flood-tide, side-track, bodkin, Edgar, head-pin, grand-daughter.

II

She should be told to go there. The proud Becky refused to take it. We were all glad to see them. Would Tom mind doing it? Don't fold Peter's letter! She can't stand tears. I hope the note will reach him in good time.

[d]

I

shaky — shake-down, breaker — break-down, Vicar — victim; neck-tie, neck-cloth, dictate, victory, clicked, pick-pocket, baked, conduct, pact, product, nectar, tact, factory.

II

Is there a book-case in your room? Dick took Nick to the park. We can see a dark curtain. The carpet is red and dark blue. We are looking at the black cat in the tree.

[g]

I

Peggy — peg-top, piggish — pig-tall, ragged — rag-tag, rigger — Rugby; bug bare, log-cabin, Magdalen, figtree.

II

It is one of the big ports of England. He let the bag down. Dig deep into the earth! Why did he beg Tom to come? This was a vague colour. There was a big garden around the house.

Pratimai išmokti taisyklingai tarti sprogstamuosius priebalsius prieš šoninį [l] ir prieš nosinius priebalsius

Anglų kalboje faukalinis¹⁴ sprogimas vyksta tada, kai po sprogstamųjų priebalsių eina nosinis priebalsis (*written, sudden* ['rɪn, 'sʌdn]). Jeigu po sprogstamojo priebalsio stovi priebalsis [l], tada vyksta šoninis oro išpūtimas. Abiem atvejais [l] ir [n] sudaro skiemenį.

Norint išmokyti taisyklingai tarti anglų kalbos sprogstamąjį priebalsį prieš [l] ir prieš nosinius priebalsius, pateikiamas kontrastinis pratimas; pirmame pratimo žodyje sprogstamasis priebalsis stovi žodžio gale, o antrame — prieš nosinį (arba prieš šoninį) priebalsį. Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose sprogstamasis stovi prieš nosinį (arba šoninį) priebalsį.

Antrame pratime žodžiai, kuriuose sprogstamasis priebalsis stovi prieš nosinį (arba šoninį) priebalsį, pavartoti sakiniuose.

Žemiau pateikiami pratimai.

a) Pratimai šoniniam oro išpūtimui išmokti

[p]

I

ape — apple, peeper — people, dipper — dimple, kipper — couple, nape — Naples; staple, simple, pimple, nipple, maple, staple.

II

Let's peel the apples. What happened to the people? Stop mother from doing it. Have you seen the happy couple? Did you notice her dimples?

[b]

I

cabin — cable, hobby — hobble, taboo — table; babble, nimble, ramble, pebble, gamble, gable, able, Bible, gamble, humble, mumble.

II

Are you able to lift the table? Marbles and pebbles were the child's favourite toys. Don't listen to his babble. Are you able to stand their gamble?

[t]

I

litter — little, batter — battle, shutter — shuttle; rattle, settle, cattle, capital, kettle, bottle, beetle.

II

The little kettle was boiling. The cattle was grazing in the fields. He took the kettle to the battle.

¹⁴ Faukalinis sprogimas toks, kai sprogimas vyksta nosies ertmėje.

[d]

I

sadder — saddle, needy — needle, pudding — puddle, feeder — fiddle, gaudy — garden; ruddle, waddle, addle.

II

I've forgotten the middle of the riddle. Give him the fiddle. You may' take the needle.

[k]

I

sicker — sickle, ticker — tickle, baker — buckle, taker — tackle, baker — bacon; pickle, nickle, suckle, weekly, quickly, Nickleby.

II

The broken sickle was by his side. Pickle the cucumbers! They remembered their weekly picnics. The kettles in the kitchen were broken. Where's his nikle buckle? Is the problem so difficult to tackle?

[g]

I

bigger — bugle, haggard — haggle, ragged — straggle, ogre — ogle; higgle, juggle, giggle, struggle, wiggle, waggle.

II

Let the girls giggle. The pioneer blew the bugle. The stragglers were lagging a mile behind.

b) Pratiŋai faukalŋiam sprogimui išmukti

[p]

I

shipping — shipmate, topper — topmost, hippo — hipnosis; topnotch, shopman, Hoppner.

II

Stop now! He is a topnotch man. Don't ape me.

[b]

I

robber — rob me, club it — club more, cabby — cabman; cobnut, hobnail.

II

Club more together. The cabman was waiting in the street.

[t]

I

writer — written, biting — bitten, knitter — knitten; mutton, utmost.

II

They patted the bitten kitten. Did they have mutton for dinner. That is the utmost I can do.

[d]

I

Did it — didn't, had it — hadn't, could eat — couldn't; wouldn't, shouldn't.

II

You needn't take the hidden bag. Wouldn't you like to go there.

[k]

I

blacker — blackmail, hacking — hackney, taker — take much; reckon, picnic, broken.

II

It doesn't take me much. Do you remember that picnic? Is the lock broken?

[g]

I

dogging — dogma, bigger — big nut, beggar — beg much, digging — dig nicely; figment, pigment, Pygmalion.

II

Beg me to do it! Dig more potatoes! He doesn't care about her pigmentation.

Pratimai [k, g] spirantizacijai išvengti

Studentai lietuviai gimtosios kalbos įtakoje, tardami anglų k.riebalsius [k, g] žodžio viduryje, kartais silpnai prispaudžia užpakalinę liežuvio nugarėlės dalį prie minkštojo gomurio, kitaip sakant, jie spirantizuoja šiuosriebalsius. Ypač linkę spirantizuoti [k, g] žodžio viduryje nekirčiuotoje padėtyje. Tad palanki lietuviui šioriebalsio tarimo padėtis yra kirčiuotame skiemenyje žodžio pradžioje (pvz., *gain, kite [gem, kait]*). Taigi pirmas pratimas sudarytas iš žodžių, kuriuoseriebalsis yra tokioje padėtyje.

Antras pratimas sudarytas iš žodžių porų: pirmame žodyje [k, g] žodžio pradžioje kirčiuotame skiemenyje, antrame — žodžio viduryje nekirčiuotame skiemenyje (pvz., *get — begger*). Čia atkreipiamas besimokančiojo dėmesys į tai, kad, tariant [k, g] žodžio viduryje, užpakalinę liežuvio nugarėlės dalis prispaudžiama prie kietojo gomurio, panašiai kaip tariant [k, g] žodžio pradžioje. Baigiasi pratimas pavieniais žodžiais, kuriuose [k, g] yra žodžio viduryje nekirčiuotoje padėtyje.

Pratimų kompleksas [k, g] spirantizacijai išvengti sudarytas iš trijų pratimų. Trečiame pratime žodžiai, kuriuose [k, g] pavartoti žodžio viduryje nekirčiuotame skiemenyje, pateikiami sakiniuose.

[k]

I

call, come, kite, kit, key.

II

kit — bucket, curb — worker, king — stocking; baker, taking, shaking, cooker, onlooker.

III

Taking the bucket she left the yard. Why are you always looking for your stockings? The beggar and the shoe-maker were great friends.

[g]

I

gain, gun, gone, guard.

II

guard — haggard, get — begger, gill — foggy; dagger, dragger, stagger, agony, cigarette.

III

She was getting bigger and bigger. He stabbed him with his dagger. The haggard begger was dragging a bag. It was foggy.

Kita spirantizacijos klaida yra ta, kad lietuvių kalbos rašybos įtakoje studentai spirantizuoja angl. priebalsį k tokiuose žodžiuose, kaip *technical, mechanical*.

Pirmą pratimą šiai klaidai išvengti taip pat sudaro žodžių poros. Pirmas žodis lietuviškas su priebalsiu [x], kuris rašomas *ch* (pvz., *technika*), o kitas — angliškas žodis su tokiomis pat raidėmis, kurios skaitomos k, pvz., *technical*.

Antrame pratime tokios rūšies žodžiai pavartoti sakiniuose.

I

technika — technical, charakteris — character, politechnika — politechnical, mechanika — mechanic, chemija — chemistry; chaos, chemic, chloral, choreography, Christjan.

II

The two architects are discussing technique. Let's ask the mechanic to fix our car. She did it quite mechanically. The characters of Dickens' novels are well-done. Has she entered the Politechnical Institute?

Pratimai išmokti labializuoti priebalsius prieš abilūpinį [w]

Anglų priebalsiai, kaip ir lietuvių k. prieš lūpinius balsius sulūpinami. Tad anglų k. priebalsių lūpinimas prieš balsius ypatingų sunkumų lietuviams nesudaro, tik reikia atkreipti dėmesį į tai, kad lūpos nebūtų per daug atkištos į priekį. Sunkiau sekasi labializuoti priebalsį prieš abilūpinį [w]. Norėdami išmokti teisingai labializuoti priebalsį, studentai visų pirma turi išmokti energingai tarti [w]. Išmokę tarti w, pratinasi labializuoti priebalsį prieš [w] tokiose žodžių porose, kaip *what — quarter* ['wɔt-'kwɔ : tɔ].

Pirmame poros žodyje [w] yra žodžio pradžioje, o antrame — prieš [w] stovi labializuotinas priebalsis. Pirmas pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose priebalsis stovi prieš abilūpinį [w].

Antrąjį pratimą sudaro sakiniai, kurių žodžiuose pavartotas sulūpin-tas priebalsis.

Pratimų kompleksas susideda iš dviejų pratimų. Pateikiame jų pa-vyzdžius.

[t]

I

win — twin, wig — twig, week — (wea, wist — twist; twice, twelve, twit.

II

I've seen the twins twice. The star was twinkling in the twilight.

[d]

I

war — dwarf, well — dwell, wind — dwindle; dwarf, dwell, dwindle.

II

We've dwell quite a lot on the problem. The dwarf was the Infanta's darling.

[k]

I

wad — quad, wail — quail, wake — quake, wick — quick, white — quite; qualm, queer. quote, questions.

II

He quickly answered the quaint question. Are they all qualified teachers?

[ʃ]

I

Wan — swan, way — sway, wear — swear, wet — sweat; swain, swell, switch, swim.

II

Swim, swan, swim! A swell swam swan over the sea.

[θ, ð, ɹ]

I

which — language, wart — thwart, won — bourgeois.

II

Gwen thwarted all our plans. Is Gwendolen a student of foreign languages?

Pratimai, skirti priebalsio [s] suafrikatinimui išvengti

Tariant lietuvių k. [s], apvali anga orui praeiti tarp priešakinės lie-zuvio nugarėlės dalies ir alveolių yra siauresnė, negu tariant anglų k. [s],

ir todėl lietuviai taria anglų k. [s] perdaug šaižiai, o kartais linkę vietoj anglų k. [s] tarti [ts], t. y. nepalieka angos orui praeiti, paverčia afrikata. Šiai klaidai išvengti duodame pratimą iš žodžių porų: pirmas žodis baigiasi [ts], o antras prasideda [s] (pvz., *writes — sigh* [rauts-sai]).

Pratimų kompleksas šiai klaidai išvengti taip pat sudarytas iš dviejų pratimų. Antrame pratime žodžiai su [s] pavartoti sakiniuose.

[s]

I

writes — sigh, votes — sold, kites — sigh, wants — song; see, seal, sign, send.

II

On Saturday Silvia took Sam to the circus. Petty and her sister saw them on the glassy ice. Did the prince find Cinderella's glass slippers? The salesman sold soda, salt and celery.

Priebalsių j, w, ŋ pratimai

Šie priebalsiai lietuvių kalboje neegzistuoja kaip savarankiškos fonemos, o yra tik fonemų variantai. Pirmuose pratimuose priebalsis angliškuose žodžiuose stovi panašioje padėtyje, kaip atitinkamas lietuvių kalbos variantas, t. y. palankiose lietuviui fonetinėse sąlygose, tolesniuose pratimuose — vis sudėtingesnėse fonetinėse sąlygose.

[j]

Būdinga klaida, tariant [j], yra ta, kad lietuviai [j] taria su šlamesiu, t. y. vietoj angliško sonanto [j] taria lietuviškąjį. Lietuvių k. [j] yra sonantas tarp dviejų balsių (pvz., *beje*), tad ši padėtis yra palanki taisyklingai išmokti tarti [j]. Taigi pirmą pratimą sudaro anglų kalbos žodžiai, kuriuose [j] yra tarp dviejų balsių (pvz., *beyond* [bi'jɔnd], *for you* [fɔ'ju:]).

Antrą pratimą sudaro pirmojo pratimo žodžių kartojimas tokia tvarka: kartojamas pirmas žodis arba žodžių junginys (pvz., *for you*), o tuoj po to — antrasis žodis (šiuo atveju *you*) atskirai, būtent *for you — you*.

Trečiame, ketvirtame ir penktame pratime [j] tarimas automatizuojamas sakiniuose. Trečiame pratime [j] pavartotas sakinio žodžiuose tarp dviejų balsių (pvz., *The youth is standing beyond the yard* [ðə'ju:θ ɪ z'stændɪŋ bi'jɔnd ðə'jɑ:d]), ketvirtame pratime [j] pirmuose žodžiuose sakinyje yra tarp dviejų balsių, o tolesniuose sakinio žodžiuose tarp priebalsio ir balsio (pvz., *William shouted from the yard: „Yes, yes!“* ['wɪljəm 'ʃaʊtɪd frəm ðə'jɑ:d 'jes'jes]).

Pratimų kompleksą teisingam [j] tarimui išmokti bei būdingoms klaidoms išvengti sudaro penki pratimai. Penkto pratimo sakiniuose [j] yra tarp priebalsio ir balsio.

I

to yield, for you.

II

beyond — yond, for you — you, to yield — yield; yes, your, young, lawyer, few, useful, regulate, human, huge, humanity:

III

The young boy yearned to visit my young friend. The youth is standing beyond the yard. You can't see a yard in front of you. "Oh, yes," she said.

IV

The children were playing in the yard with their few companions. They left the union last year. The soldier yielded to the champion.

V

William's companions shared their opinions. He is champion of the Soviet Union. In the name of humanity Pavlov thanked the dog.

[w]

Lietuviams fonetinės sąlygos, tariant priebalsį [w], yra palankiausias tada, kai pastarasis stovi tarp dviejų lūpinių balsių (pvz., *two woods* ['tu: 'wudz]). Tokioje padėtyje jis panašus į lietuvių k. fonemos [v] pozicinį variantą (pvz., *buvo*). Tad pirmame pratime priebalsis [w] pateikiamas tarp dviejų lūpinių balsių. Pirmas pratimas baigiasi pavieniais žodžiais su [w]

Antrame pratime priešpastatomas [w] — [v] tarimas (tarimo bei žodžių prasmų skirtumui išryškinti, pvz., *wane — vane*).

Trečiame, ketvirtame ir penktame pratime [w] tarimas automatizuojamas sakiniuose.

Trečiame pratime [w] yra sakiniuose tarp lūpinių balsių. Ketvirtame pratime [w] pavartotas įvairiose fonetinėse padėtyse. Penkto pratimo žodžiuose pavartotas priebalsis [w] ir [v] tame pačiame sakinyje.

I

two woods, more wood, for wash, fore wool, for want; wore, wash, wish, wet, will, wear

II

west — vest, went — vent, wine — vine, wane — vain, worse — verse, weary — vary.

III

Who wore your watch? No women for war! Pour water for wonder. Who wandered through woods? Use worsted new wool.

IV

He was bewitched by the spring. When did the winter begin? Was he really willing to work? Did he swear that his words were true?

V

The villain won no welcome from the weary villagers. The waiter wore a violet vest trimmed with silver lace. Willie said: "The Valley will ring with shouts of victory." On Wednesday the veterans went to visit Washington's home.

[ŋ]

Lietuvių k. [ŋ] yra fonemos *n* variantas mišriuosiuose dvigarsiuose prieš sprogtamuosius priebalsius [k, g] (pvz., *linkti, lengvas*). Tad palankiausia fonetinė padėtis,

kurioje priebalsis pateikiamas pirmo pratimo angliškuose žodžiuose, yra prieš sprogstamuosius priebalsius [k, g] (pvz., *ink* [ɪnk], *stronger* ['strɒŋgə]).

Antrame pratime pateikiamos žodžių poros, kur [ŋ] pirmame žodyje stovi prieš [k, g], o antrame – žodžio gale (pvz., *longer* – *long* [lɒŋgə-lɒŋ], *hunger* – *hung* [hʌŋgə-hʌŋ]). Pratimo gale pateikiami pavieniai žodžiai, kuriuose [ŋ] stovi žodžio gale.

Trečias pratimas sudarytas taip pat iš žodžių porų: pirmas žodis baigiasi [ŋ], o antras [ŋ] (artikuliacijos ir prasmės skirtumui įsisąmoninti, pvz., *sin* – *sing* [sɪnsɪŋ]).

Daugelis studentų sunkiai išmoksta teisingai tarti [ŋ] nekirčiuotame žodžio galo skiemenyje (pvz., '*looking* ['lʊkɪŋ]). Tad ketvirtą pratimą sudaro žodžių poros, kurių pirmame žodyje [ŋ] tariamas vienskiemenio žodžio gale, o antrame – dviskiemenio žodžio nekirčiuotame antrame skiemenyje (pvz., *king* – *looking* [kɪŋ-'lʊkɪŋ]). Pratimas baigiasi žodžiais, kuriuose [ŋ] yra nekirčiuotame žodžio galo skiemenyje.

Taip pat, palyginti sunkiai, išmokstama tarti [ŋ] esamojo laiko dalyvyje, kurio bendratis baigiasi [ŋ] (pvz., *singing* ['sɪŋɪŋ]). Tad penktame pratime duodamos žodžių poros, kurių vienas poros žodis baigiasi ŋ, o antras yra tas pats žodis, prie kurio pridėta galūnė *-ing* (pvz., *sing* – *singing* [sɪŋ-'sɪŋɪŋ]). Toliau [ŋ] tarimas automatizuojamas sakiniuose. Pirmuose sakiniuose (VI pratimas) [ŋ] pavartotas prieš [k, g], septintame pratime [ŋ] pavartotas tame pačiame sakinyje pirmuose žodžiuose prieš [k, g], o paskutiniuose – žodžio gale (pvz., *Do you think her song is good?* ['du: ju 'θɪŋk hə'sɔŋ ɪz 'gʊd]). Aštuntame pratime [ŋ] pateikiamas sakiniuose vien tik žodžio gale (pvz., *What is she fussing about?* ['wɔt ɪz ʃi 'fʌsɪŋ əbaʊt]).

I

I

bank. tank. sunk. rink. longer. stronger.

II

bank – bang. tank – tang. sunk – sung. rink – ring. longer – long: sing. ring. sang, tling, strong.

III

tin – ting. kin – king. sin – sing. win – wing. din – ding.

IV

king – looking. ting – sitling. ding – bedding; taking, making, shaking, seeking. leaking, hissing, hearing.

V

long – longing. ring – ringing. sing – singing. swing – swinging; hanging, banging, winging.

VI

Her dress is pink. Is the bank far? Did you watch this ship sink? I don't think you know it.

VII

Do you think her song good? She winked to the strong girl. At the rink the bell rang. Do you think he is strong? They sunk together with the ring.

He is said to be strong. What is wrong? This will be his making. What's she fussing about? We are hearing your voice. Is he a mining engineer? Are you listening? Good morning! Good evening!

Priebalsių [r, h] pratimai

Anglų k. priebalsiai [r, h] lietuvių k. neturi tiesioginių atitikmenų. Anglų r ir h ir lietuvių [r] ir [h] priklauso skirtingom priebalsių klasėm ir pirmam pratimui sudaryti negalima rasti palankių fonetinių sąlygų gimtosios kalbos požiūriu. Tad šiuo atveju parenkami žodžiai su tokiais garsų deriniais, kur priebalsis ([r, h]) palyginti lengvai tariamas taisyklingai.

[r]

Pratimų kompleksas, skirtas r taisyklingam tarimui išmukti bei automatizuoti, sudarytas iš šešių pratimų.

Priebalsis r palyginti lengvai tariamas taisyklingai po atdaro balsio. Tad pirmą pratimą sudaro žodžių junginiai, kuriuose pirmas žodis baigiasi [α:], o antras — prasideda r (pvz., *are rude* ['α: 'ru: d]).

Antrąjį pratimą sudaro pirmojo pratimo žodžių kartojimas tokia tvarka: kartojami abu pirmo pratimo žodžiai kartu (pvz., *are rude*), o tuoj po to — antrasis žodis (šiuo atveju *rude*). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais su priebalsiu r žodžio pradžioje.

Dažnai besimokantieji vartoja virpantį [r] vietoje pučiamojo [r] po priebalsių t, d, k, g, p, b, f, θ). Šiai klaidai išvengti duodamas trečias pratimas iš žodžių porų: pirmas žodis prasideda [r], o antrame žodyje prieš [r] stovi minėtieji priebalsiai. Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais, kuriuose prieš [r] stovi išvardinti priebalsiai.

Ketvirtą, penktą ir šeštą pratimą sudaro jau ištisi sakiniai [r] tarimui automatizuoti. Ketvirtame pratime [r] stovi sakiniuose prieš atdarą balsį (pvz., *They are rude* [ðeiα: 'ru: d]). Penktame pratime [r] pavartotas sakiniuose žodžio pradžioje arba viduryje įvairiose fonetinėse padėtyse, išskyrus po [t, d, k, g, p, b, f, θ] (pvz., *Nora put raisins into the rice*). Šeštojo pratimo sakinių žodžiuose priebalsis [r] stovi po priebalsių [t, d, k, g, p, b, f, θ] (pvz., *The trees are breaking into blossom*).

[v]

I

are rude, bar rudeness, car roof, are old, are round.

II

are rude — rude, bar rudeness — rudeness, roof — roof, are round — round; red, rich, write, wrote, read.

III

row — grow, room — broom, rink drink, raw — draw, rag — drag, rush — crush, rim — trim, rice — price; pretty, green, drown, tree, crumb, friend, fruit, fresh.

IV

They are rude. Don't look for far Apples round. It was far
Keep to fair rules.

V

They picked ripe, red, rich cherries. The rat ran round the rag. Nora put raisins into the rice pudding. Rows of rich roses covered the rich carpet. Did you pick the red berries in the forest.

VI

The trees were breaking into blossom. Fred likes fresh fruit. Did the professor present the problem in a precise and proper manner.

Bring bright crystal for the bride's breakfast table. The pretty princess pricked her finger. Was his throat sore?

[h]

Pagrindinė klaida, tariant [h] yra ta, kad studentai lietuviai [h] per stipriai taria arba, priartindami liežuvio nugarėlės užpakalinę dalį prie kietojo gomurio užpakalinio krašto [h] paverčia [x] (pvz., kaip lietuvių kalbos žodyje *charakteris*). Tai klaidai išvengti pirma duodamas pratimas iš žodžių ar žodžių junginių, kuriuose [h] nėra net rašyboje, būtent pratimas, kuriame po aspiruoto anglų k. [t] stovi balsis. Šiuo atveju, tariant [t], tuo pačiu tariamas labai silpnas [h] (pvz., *peter* [pi:tə]). Žemiau pateikiamas priebalsio [h] pratimų kompleksas, sudarytas iš septynių pratimų.

Antrą pratimą sudaro žodžių junginiai: vienas žodis baigiasi [t], antras prasi-deda [h] (pvz., *meet him* ['mʌt hɪm]). Atkreipiamas besimokančiojo dėmesys į tai, kad ir šiuo atveju pakanka aspiruoti prieš [h] stovintį [t] ir nereikia kreipti dėmesio į patį [h].

Trečią pratimą sudaro pirmo pratimo kartojimas tokia tvarka: kartojami abu pirmo pratimo žodžiai (pvz., *meet him*), o tuoj po to – antrasis žodis (šiuo atveju *him*). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais su [h].

Ketvirtame pratime [h] pavartotas sakiniuose po aspiruoto [t] (pvz., *When shall we get home?*).

Pentame pratime [h] tarimas automatizuojamas sakiniuose, kuriuose [h] stovi įvairiose fonetinėse padėtyse.

Studentai dažnai taria skardų [h] vietoj duslaus (panašiai kaip lietuvių kalbos žodyje *hegemonija*). Šiai klaidai išvengti pratimas (VI) sudarytas iš dviejų žodžių. Pirmą žodį sudaro balsis (pvz., *ear* [ɪə]), o antrą žodį sudaro tas pats balsis, prieš kurį stovi [h] (pvz., *hear* [hɪə]). Nurodoma, kad pirma tariamas pirmas žodis – balsis (*ear* [ɪə]), o antrame žodyje lyg „iškvėpiamas“ tas pats balsis (*ear* – *hear* [ɪə-hɪə]). Po to pratinamasi „iškvėpti“ vien [h].

Klaidingai skardindami priebalsį [h], lietuviai dažniausiai kartu skardina ir prieš jį stovintį priebalsį (vietoj *get her* ['get hɜ], sako [ged her]). Šiai klaidai išvengti skiriamas septintas pratimas iš žodžių arba žodžių junginių porų. Pirmame poros arba junginio žodyje [h] pavartotas po skardaus priebalsio, o antrame – po duslaus (pvz., *abhorre* – *uphill* [əb'hɔ: - 'ʌphɪl]). Pratimas baigiasi vien žodžiais, kuriuose [h] stovi po duslaus priebalsio. Aštuntas pratimas yra sakiniai, kurių žodžiuose priebalsis [h] yra po duslaus priebalsio.

[h]

I

meler, Peter, later.

II

meet him, put her, got his, brought him.

III

meet him — him, put her — her, got his — his; hold, have, who, whose, husband.

IV

When shall we get home? Let him not lose his bag. She was at her best tonight. They stayed at home till seven.

V

Help him, please. Let's have a talk about our house. Have you seen him? Has he had breakfast?

VI

ear — hear, air — hair, eye — high, eat — heat, all — hall.

VII

abhore — uphill, headhunter — cathunter, adhere — at hill; met him, got her.

VIII

She seemed to like her old hat. She said she would watch him fish. She often helps her mother. It must have been rather warm. Rest here! Look here! Who brought him the coffee?

Priebalsių [θ ð] pratimai

Atitinkamų priebalsių lietuvių k. nėra, tad lietuviai priebalsius [θ, ð] dažnai pakeičia gimtosios kalbos fonemomis [t, d, f, v, s, z]. Pirmas pratimas yra skirtas [t] tarimui vietoj [θ], ir [d] vietoj [ð] išvengti. Pirmame poros žodyje pavartotas [t (d)], antrame [θ(ð)]. Visos kitos fonetinės sąlygos vienodos (pvz., *tin* — *thin* (*tin-θin*)). Pratimas baigiasi pavieniais žodžiais su [θ].

Antrame pratime duoti sakiniai, kurių žodžiuose kartojami priebalsiai [t, o] ir [d, ð]. Trečias pratimas skirtas [θ (ð)] painiojimui su [f(v)] išvengti. Pratimas susideda iš dviejų žodžių: pirmame pavartotas [f(v)], antrame [θ (ð)], visos kitos fonetinės sąlygos vienodos arba, kiek galima, panašesnės.

Ketvirtame pratime žodžiai su [f(v), (θ (ð))] pavartoti sakiniuose.

Pentasis pratimas susideda iš trijų žodžių eilių: pirmame žodyje yra [f(v)], antrame [θ (ð)] trečiame [s (z)].

Šeštame pratime žodžiai su [f, θ, s, (v, ð, z)] pavartoti sakiniuose.

Septintą pratimą sudaro žodžiai, kuriuose [θ, ð] yra sunkiai tariamoje priebalsių samplaikoje. Iš pradžių tariamas žodis, atskiriant [θ (ð)], nuo kitų priebalsių, ir pamažu pereinama prie to paties žodžio tarimo, neatskiriant priebalsio (pvz., *fifth* [fɪf-θ — fɪfθ]).

Aštuntą pratimą sudaro sakiniai, kurių žodžiuose [θ, ð] yra sunkioje priebalsių samplaikoje.

[θ]

I

tin — thin, leam — theme, tug — thug, lie — thigh, sink — think; thin, theme, thug, thigh, think.

II

Ruth saw a beautiful moth on the white cloth. Baby put the thimble on her tiny thumb and tried to tread the needle. Tom threw the thorny stick into Teddy's tent. The lall tinker threw the tin into the tank.

III

saw — thaw, sick — thick, sin — thin, sank — thank, sum — thumb.

IV

We saw a moth on Theodor's spring suit. On second thought he decided to swim. A thrush sat in the thicket singing a sweet song. The thoughtless sailor threw salt into his soup.

V

fought — thought — sought, firm — therm — sir, fell — theft — sell, fill — thin — sill.

VI

Beth thought Ruth's fourth tooth came through slowly. Did Dorothy find the length and width of the pillow? Why did Fred think Sam was at fault? We found the thimble in the passage.

VII

width, fifth, twelfth, hundredth.

VIII

Have you learnt the fifth song? Three months have passed. Where's Beth's thimble. The sixth theme was best. The hundredth anniversary was celebrated.

Ið]

I

there — dare, they — day, then — den, thine — dine.

II

Dick went with father and mother into the dense wood. That day they drove North. Though Dan is darker than Edmund he is lighter than his other brother.

III

lthough — zoo, thee — zeal, then — zest.

IV

Though the zoo was far they went there. Then they bathed with zeal. His mother's leather bag was black. Was father there?

V

though — vow — zond, thine — vine — zeal, then — van — zest.

VI

They looked after the fine vine with the greatest zeal. Though the van was slow their zest helped them.

VII

paths, mouths, clothes, seethes, breathes, berths, booths.

VIII

Is this a book? Was this your brother? It's the other way round. If that's the truth I can't believe it.

* *

Be aukščiau pateiktų pratimų besimokantiems naudinga nuolat tobulinti savo tarimą, pasinaudojant specialiais pratimais-eilėrašiais, grei-

takalbiais, kuriuose tam tikras priebalsis ar keli priebalsiai dažnai kartojasi įvairiose fonetinėse padėtyse.

Žemiau pateikiame kelis pavyzdžius tokių pratimų, skirtų atskiriems priebalsiams.

[p]

Peter Piper picked a peck of pickled pepper,
A peck of pickled pepper Peter Piper picked;
If Peter Piper picked a peck of pickled pepper
Where's the peck of pickled pepper Peter Piper picked.

[b]

On the banks their clubs they burnt,
Burnt all their warlike weapons.
(Longfellow)

[t]

A tutor who tooted a flute
Tried to teach two tooters to toot.
Said the two to the tutor:
"Is it easier to toot
Or to teach two tooters to toot?"

[d (j)]

Youth is hot and bold, age is weak and cold;
Youth is wild and age is lame.
Age, I do abhor thee, youth I do adore thee.
(Shakespeare)

[k]

How they tinkle, tinkle in the icy air of night!
While the stars that oversprinkle
All the heavens seem to twinkle
with a crystalline delight.

[f]

Filled the marshes full of wild fowl,
Filled the rivers full of fishes.
(Longfellow)

[v]

I love all that thou lovest.
Spirit of Delight!
The fresh Earth in new leaves dressed
And the starry night.
(Shelley)

[s]

Simple Simon met a pieman
Going to the fair.
Says simple Simon to the pieman
Let me taste your ware.
Says the pieman to Simple Simon
Show me first your penny.
Says Simple Simon to the pieman
Indeed I have not any.

[z]

Who steals my purse, steals trash;
 'tis something, nothing
 'Twas mine, 'tis his and has been slave to thousands.
 (Shakespeare)

[ʃ]

I bring fresh showers from the thirsting flowers,
 From the seas and the streams.
 (Shelley)

[dʒ]

Joe, Jove, this shepherd's passion
 Is much upon my fashion.
 (Shakespeare)

[ɪ]

Oh, my love's like a red, red rose
 That's newly sprung in June:
 Oh, my love's like the melody
 That's sweetly played in lute.
 (Robert Burns)

[m]

My Mary's asleep by the murmuring stream
 Flow gently, sweet Afton, disturb not her dream.
 (Robert Burns)

[n]

Run, little rivulet, run,
 Summer is fairly begun.

[ŋ]

If bluebells could ring
 What a ringing tha'd be
 When spring, the sweet spring,
 Comes over the sea.
 They'd ring and they'd swing,
 They'd swing and they ring,
 What a ringering, ringering, ringing there'd be.

[r]

Robert Rowley rolled a round roll round,
 A round roll Robert Rowley rolled round.
 Where's the round roll Robert Rowley rolled round.

[h]

My heart's in the Highlands, my heart is not here,
 My heart's in the Highlands aching the deer,
 Chasing the wild deer and following the roe.
 My heart's in the Highlands wherever I go.

[w]

When the weather is wet
We must not fret.
When the weather is cold we must not scold
When the weather is warm
We must not storm,
But be thankful together
Whatever the weather.

[ð]

This is the house
That Jack built
This is the malt
That lay in the house
That Jack built.

[θ]

A thatcher of Thatchwood went to Thatchet
a thatching
Did a thatcher of Thatchwood go to Thatchet
a thatching?

Vilniaus valstybinis V. Kapsuko v.
universitetas
Anglų kalbos katedra

Įteikta
1964 m. balandžio mėn.

К ВОПРОСУ О СОЗДАНИИ РАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ АНГЛИЙСКИХ ФОНЕТИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ ЛИТОВСКОЙ АУДИТОРИИ

Р. АПРИЯСКИТЕ-ВАЛЬДШТЕЙНЕНЕ

Резюме

В статье разрабатываются вопросы создания рациональной системы английских фонетических упражнений, с целью постановки и закрепления правильного произношения английских фонем у студентов-литовцев.

В статье подчеркивается, что главным источником произносительных ошибок является интерферирующее действие родного языка и что работа по постановке и закреплению правильного произношения должна быть направлена, в первую очередь, на предупреждение таких ошибок.

В результате обобщения материала долголетних наблюдений за постановкой правильного произношения английских фонем в литовской аудитории установлено, что студенты-литовцы I-го курса ВУЗов сравнительно легко овладевают правильным произношением английских гласных во время прохождения вводно-коррективного курса. Исключе-

чением здесь являются гласные [ə, e, eə, ou]. Правильное произношение английских согласных дается литовцу труднее, и его постановка требует длительной тренировочной работы. В статье разрабатывается система упражнений для постановки произношения согласных фонем английского языка.

На основе фонетических особенностей каждого согласного обоих языков — английского и литовского — последовательно подобраны упражнения для предупреждения и исправления ошибок. Подобранные упражнения предназначены для студентов I-ых курсов институтов и факультета иностранных языков, с учетом того, что они уже выслушали вводно-коррективный курс и ознакомились с особенностями артикуляции английских фонем. Подобранные упражнения, особенно первые упражнения каждого комплекса, могут использоваться также в вводно-коррективном курсе для постановки правильного произношения.

Интерферирующее действие литовского языка приводит к следующим основным ошибкам в произношении согласных фонем английского языка: к ошибкам палатализации, депалатализации, ассимиляции, спонтантации, африкации, к неправильному произношению английских согласных в конце слова, взрывных согласных перед взрывными, носовыми и латеральными согласными, к неправильной лабиализации, к произношению зубных согласных вместо альвеолярных. Кроме того, ошибкой у литовцев является неправильное произношение альвеолярных согласных перед зубными согласными [θð] и перед заальвеолярным согласным [r], что является следствием интерферирующего действия самого английского языка. Каждая из перечисленных ошибок характерна не только для одного, отдельно взятого согласного, но и для целых групп согласных. Кроме того, почти каждому согласному присущи несколько из вышеперечисленных ошибок, а в отдельных случаях даже ошибки противоположного характера, как, например, палатализация и депалатализация [l]. Исходя из этого положения, во избежание лишних повторений и для удобства пользования упражнениями, последние сгруппированы в статье не в порядке отдельных звуков, а по характерным для литовцев ошибкам.

Упражнения состоят в основном из английских слов, сочетаний слов, предложений, скороговорок и стихов. Для правильной постановки произношения согласного, предупреждения и исправления определенной ошибки подобран специальный комплекс упражнений.

В зависимости от особенностей ошибок подобраны комплексы 2 видов упражнений. Для английских согласных, имеющих сходные фонемы в литовском языке, комплексы упражнений подобраны, где только возможно, с применением следующего приема: в словах и в сочетаниях слов в первых упражнениях комплекса согласные находятся в благоприятных для учащегося-литовца фонетических условиях, а в последующих — фонетические условия все более усложняются. В первом упражнении согласный в английском слове находится в положении, соответствующем такому положению согласного в литовском слове, в

котором произношение литовского согласного предельно сходно с произношением английского согласного. В последующих упражнениях согласный ставится во все более сложные фонетические условия. Например, характерной ошибкой литовцев, под влиянием родного языка, является палатализация согласных перед гласными переднего ряда. Для предупреждения этой ошибки в первом упражнении, подобранном для соответствующего согласного, даются английские слова, в которых учащиеся-литовцы не палатализируют согласных, т. е. слова, в которых согласные находятся перед гласными заднего ряда (для согласного [p], например, это будут такие слова как *raw* [pɔ:], *pot* [pɒt], *put* [pʊt]). Следующее упражнение состоит из спаренных слов. В первом слове согласный стоит перед гласными заднего ряда, т. е. в благоприятных для учащегося-литовца условиях, во втором — перед гласными переднего ряда, причем в остальном фонетические условия этих спаренных слов одинаковы или почти одинаковы (например, *pot* — *pit* [pɒt — pɪt]). Здесь обращается внимание учащегося на то, что в обоих словах одной пары согласный произносится одинаково. Кончается упражнение отдельными словами, в которых согласный стоит перед гласными переднего ряда. В дальнейших упражнениях автоматизируется навык произносить правильно, без палатализации, согласную фонему английского языка в предложениях. В первых предложениях согласный находится перед гласными заднего ряда (например, *Who pushed Paul into the parlour?*), затем в одном и том же предложении в первых словах предложения согласный находится перед гласными заднего ряда, а в дальнейших словах — перед гласными переднего ряда (например, *Public punishment caused him pain*). В последних предложениях согласный находится уже только перед гласными переднего ряда (например, *The pigeon is the symbol of peace*).

Или же другой пример. Под влиянием родного языка учащиеся-литовцы произносят английские согласные [ʃ, ʒ, tʃ, dʒ, l] твердо перед гласными заднего ряда. Для предупреждения и искоренения этой ошибки в первом упражнении даются слова, в которых английские согласные стоят перед гласными переднего ряда, т. е. в таком положении, где они в литовском языке произносятся мягко (например, *she* [ʃi:], *jet* [dʒet], *let* [let]). В следующем упражнении согласный стоит один раз перед гласными переднего ряда, другой раз — перед гласными заднего ряда (*she* — *shot* [ʃi: — ʃɒt], *let* — *lot* [let — lɒt]). Обращается внимание учащегося на то, что в обоих случаях согласный произносится одинаково. В конце упражнения даются слова, в которых согласные [ʃ, ʒ, tʃ, dʒ, l] стоят только перед гласными заднего ряда, а затем правильное произношение этих согласных автоматизируется в предложениях.

Такой прием применяется в статье при составлении упражнений для предупреждения и искоренения ошибок палатализации, депалатализации, спонантизации, ассимиляции, а также для предупреждения некоторых случаев неправильного произношения конечных согласных. В статье последовательно разработаны комплексы таких упражнений

для предупреждения и исправления всех вышеперечисленных ошибок в произношении каждого согласного.

Когда учащийся заменяет одну фонему другой фонемой или другим вариантом фонем, и невозможно подобрать упражнения, в которых для предупреждения и искоренения ошибки согласный находился бы в благоприятных для литовцев фонетических условиях, даются контрастные упражнения. Они состоят в основном из спаренных английских слов. Например, в литовском языке взрывной согласный в любом положении произносится со взрывом. Следовательно, для того, чтобы научить учащегося-литовца произносить взрывной согласный перед другими взрывными согласными правильно, без взрыва, нет возможности подобрать упражнения с благоприятными фонетическими условиями для данного явления. Поэтому в таком случае дается контрастное упражнение из спаренных английских слов, в первом слове упражнения взрывной имеет все три фазы (смычку, выдержку, взрыв), а во втором слове нет взрыва (например, *upper — uptown* ['ʌpə-'ʌp-taʊn]). Далее учащийся продолжает упражняться в отдельных словах, в которых согласный произносится без взрыва, а затем правильное произношение взрывного согласного перед взрывным закрепляется и автоматизируется в предложениях.

Такие комплексы упражнений разработаны в статье последовательно для постановки и автоматизации правильного произношения взрывного согласного перед взрывным, носовым, латеральным согласным, для предупреждения ошибок аспирации, африкации, а также замены альвеолярного согласного зубным.

В исключительных случаях контрастные упражнения состоят из одного литовского и одного английского слова. Например, одна из причин ошибок спонантизации [*k*, *g*] в таких словах, как *mechanical*, *technical* является их написание. Эти слова сходны со словами *mechanika*, *technika* в литовском языке, и *ch*, как известно, в литовском читается *x*. Под влиянием сходного написания и наличия сходных слов в литовском языке учащиеся вместо [*k*] в английском языке произносят [*x*], т. е. спонантизируют [*k*]. Для предотвращения этой ошибки в первом упражнении даются спаренные слова — одно слово литовское, другое — английское (например, *mechanika — mechanic*). Кончается упражнение отдельными словами, в которых *ch* читается [*k*]. Для автоматизации навыка произношения таких слов даются упражнения, состоящие из предложений, в которых повторяются такие слова.

В некоторых случаях для предупреждения одной и той же ошибки, в зависимости от ее причины, при составлении упражнений применяется либо один, либо второй прием. Например, для искоренения (предупреждения) ошибки спонантизации, причиной которой является положение согласных [*k*, *g*] в середине слова (т. е. в таком положении, в котором литовцы в родном языке спонантизируют [*k*, *g*]), применяется первый прием, т. е. в первых словах [*k*, *g*], в начале слова находятся под ударением (например, *guard*, *kit*). Далее повторяется то же сло-

во, в котором [k, g] стоят в начале слова в ударном слоге, и сразу же дается слово, в котором [k, g] находятся в середине слова (например, *guard — haggard, kit — bucket*). В конце упражнения даются слова, в которых согласные [k, g] находятся только в середине слова. Здесь в первых словах созданы благоприятные условия для правильного произношения согласного. Для предупреждения ошибки спонтизации, причиной которой является сходное написание слов в обоих языках, дается, как уже было сказано выше, контрастное упражнение.

Для произношения согласных, не имеющих соответствующих сходных фонем в литовском языке [(θ, ð)], или имеющих сходные эквиваленты в позиционных вариантах литовских фонем (j, w, ŋ), и для [v, h], которые в обоих языках принадлежат совершенно к разным группам согласных по способу образования, характерны, кроме вышеуказанных, еще и индивидуальные ошибки. Для предупреждения и исправления последних даются специально дополнительные упражнения, учитывающие особые трудности произношения этих согласных. При этом приемы их составления в принципе не отличаются от вышеописанных.

Описанные упражнения составлены, главным образом, с целью предупреждения возможных произносительных ошибок и закрепления правильного произношения английских согласных литовцами. Эти же упражнения могут быть использованы также и для исправления укоренившейся ошибки. В последнем случае требуется только более длительная и упорная работа, а сами упражнения остаются те же.

Для закрепления правильного произношения согласных, его автоматизации, в статье даны образцы тренировочных упражнений в виде подобранных скороговорок и стихов, в которых каждый данный согласный часто повторяется в разных положениях и различных фонетических условиях. Такие упражнения даны в конце статьи и расположены в порядке, обычно принятом для классификации согласных.

Всю систему упражнений целесообразно записать на магнитофонную пленку. Это даст возможность учащимся использовать их для самостоятельной работы над постановкой произношения, что особенно важно в настоящее время, когда все большее значение приобретают разные технические средства и программированное обучение.
